

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Barbora Špádová

Svatojímramská modlitba jako svědek slovansko-germánského jazykového kontaktu

St Emmeram's Prayer as a Witness of the
Slavonic-Germanic Language Contact

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Aleně Andrlové Fidlerové, Ph.D., za vedení diplomové práce, cenné rady a trpělivost. Dále patří poděkování Tomáši Mikulkovi, který mi dal první podnět k sepsání diplomové práce právě na toto téma. Děkuji mu zejména za užitečné rady a ochotu, s níž mi byl nápomocen v začátcích mého studia staroslověnštiny. V neposlední řadě děkuji Zdeňku Samcovi za pomoc se čtením latinských textů a jejich překladem do češtiny, Adéle Ebersonové děkuji za kontrolu přepisu i překladu těchto textů. Štěpánu Špádovi patří velký dík za pomoc s překlady některé cizojazyčné sekundární literatury. Konečně bych také ráda poděkovala všem knihovnám a institucím, které na svých digitálních portálech zpřístupnily rukopisy analyzované v této práci.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Klatovech dne 31. 7. 2019

.....

Barbora Špádová

Abstrakt

Cílem práce je nově prostudovat doposud známé argumenty poukazující na filiační vztah mezi starohornoněmeckou a staroslověnskou verzí tzv. Svatojimramské modlitby, posoudit jejich přesvědčivost, najít případné nové argumenty pro i proti a na základě všech zjištěných skutečností posoudit přesvědčivost této hypotézy. Studentka shromáždí a prostuduje dostupnou relevantní literaturu k tématu (jak k modlitbě samotné, tak ke kontextu jejího vzniku), shromáždí a prostuduje dochované starohornoněmecké i staroslověnské rukopisy modlitby, prozkoumá kodikologický kontext, ve kterém jsou zachovány, a provede výběrovou jazykovou analýzu památky, ve které se zaměří zejména na lexikum, příp. i na další relevantní jazykové roviny. Podle možnosti se pokusí také o ověření hypotézy, že mohla existovat latinská předloha obou textů.

Klíčová slova: Svatojimramská modlitba, staroslověnština, stará horní němčina, latina

Abstract

Aim of the thesis is to inspect relevant known arguments pointing to the filiation relationship between the Old High German and Old Church Slavonic versions of the so-called St Emmeram's Prayer, consider their reliability and/or find new ones, and also to judge the authenticity of such relationship. The student gathers and goes through available secondary sources (concerning the prayer itself as well as the context of its genesis), gathers and studies preserved manuscripts of the prayer, researches the codices in which they are preserved and carries out selective language analysis of the text, focusing particularly on the lexis, but also partly on other language plans. She tries to prove if there was a common Latin template for both texts.

Key words: St Emmeram's Prayer, Old Church Slavonic, Old High German, Latin

OBSAH

1 Úvod.....	10
2 Kulturně-historický kontext.....	11
2.1 Misie iroskotská/anglosaská	11
2.2 Byzantská „misie“ na Velké Moravě.....	13
2.3 Liturgie raného středověku a její knihy	14
2.3.1 Liturgie západní	14
2.3.2 Liturgie východní.....	15
2.3.3 Liturgická forma obřadů sloužených na Velké Moravě	17
2.4 Zpovědní praxe	17
2.4.1 Zpovědní praxe na Západě.....	17
2.4.2 Zpovědní praxe na Východě	18
3 Rukopisy	20
3.1 Rukopisná doložení SJM	20
3.1.1 Rukopisná doložení SJM ve sthn.....	21
3.1.2 Rukopisná doložení SJM v csl.....	24
3.2 Proč modlitba „svatojimramská“?	25
4 Dosavadní bádání.....	27
5 Textologická analýza	29
5.1 Zpovědní modlitba a zpovědní formule ve sthn.	29
5.1.1 Struktura textu SJM	31
5.2 Hledání lat. paralel.....	40
6 Starohornoněmecko-staroslověnský index	45
7 Závěr	50
8 Seznam citovaných děl	52
8.1 Rukopisy	52
8.2 Edice	53

8.3 Literatura.....	53
9 Příloha.....	59
9.1 Starohornoněmecké texty	59
9.2 Církevněslovanské texty	63
9.3 Latinské texty.....	66

Seznam zkratek

A) Zkratky památek a literatury:

AW	(Köblerův) Althochdeutsches Wörterbuch
CIP	Corpus Italicum Precum
EuchSin	Euchologium Sinaiticum
Friz	Frizinská památka, Frizinské památky
SBZ	Starobavorská zповěď v rkp. 184, s. 328
PL	Patrologiae latinae cursus completus
Sinai. Slavic.	Sinaiticum Slavicum
SJM	Svatojimramská modlitba
SJM – A	sthn. verze SJM v rkp. b 9, s. 182–186
SJM – B	sthn. verze SJM v Clm. 14345, f. 117r
SJS	Slovník jazyka staroslověnského
ZT	Zajkovski trebnik
ŽK	Život svatého Konstantina Cyrila

B) Ostatní zkratky:

akt.	aktivum [činný rod]
atd.	a tak dále
AV	Akademie věd
bibl.	biblický
BSB	Bayerische Staatsbibliothek [Bavorská státní knihovna]
Clm.	Codex latinus monacensis [Mnichovský latinský kodex]
č.	číslo
ČR	Česká republika
ed., eds.	editor, editoři

f.	folium, folia
ibid.	ibidem [tamtéž]
ind.	indikativ [oznamovací způsob]
kap.	kapitola
lat.	latinský, latina
např.	například
NK	Národní knihovna
NLN	Nakladatelství Lidové noviny
№	numero
odd.	oddíl
obr.	obrázek
os.	osoba
poč.	počátek
préz.	prézens [přítomný čas]
překl. aut.	překlad autora
přel.	přeložil(a)
r.	rok
r/a	recto [pravá strana]
rkp.	rukopis, rukopisný
řec.	(staro)řecký, (staro)řečtina
s.	strana, strany
SAV	Slovenská akadémia vied [Slovenská akademie věd]
sg.	singulár [jednotné číslo]
sign.	signatura
sl.	sloupec
stol.	století
sthn.	starohornoněmecký, stará horní němčina

střhn.	středohornoněmecký,
sv.	svatý
tj.	to jest
v/b	verso [levá strana]
vol./vols.	volume, volumes [svazek, svazky]
vyd.	vydání

1 Úvod

Předložená diplomová práce se zabývá tzv. Svatojímramskou modlitbou (dále SJM), jež se dochovala ve sthn. a csl. verzi, a to hned v několika rukopisech. Jedná se o modlitbu zpovědní, proto na začátku práce podáváme stručný kulturně-historický úvod k iroskotským misiím (odd. 2.1), které jsou na evropském kontinentu neodmyslitelně spjaty s rozvojem tzv. ušní zpovědi. Krátce se věnujeme i byzantské misii na Velké Moravě (odd. 2.2), a pak už přecházíme k tématu samotné liturgie (odd. 2.3). Představujeme základní liturgické knihy tradice východní a západní. Okrajově se dotýkáme také obtížné otázky týkající se liturgické formy obřadů sloužených na Velké Moravě. Výklad kulturně-historického kontextu uzavíráme tématem zpovědní praxe na Východě i Západě (odd. 2.4). V následující kapitole představujeme rukopisná doložení SJM ve sthn. a v csl. (odd. 3.1) a stručně se zmiňujeme i o problému spojeným s pojmenováním tohoto textu (3.2). Po představení jednotlivých rukopisů shrnujeme v další kapitole dosavadní bádání v této oblasti (kap. 4). Někteří badatelé se domnívají, že sthn. a csl. verze SJM vycházejí z latinských či řeckých předloh. Dosud však žádné identifikovány nebyly. My se proto v textologické analýze nejprve věnujeme na základě porovnání s obecnou strukturou sthn. zpovědní formule popisu struktury SJM (odd. 5.1), abychom poté mohli výsledky vzešlé z našeho srovnání využít při hledání možných lat. paralel (odd. 5.2). Na závěr připojujeme starohornoněmecko-staroslověnský index (kap. 6), který by do budoucna mohl pomoci v lepším zmapování překladatelské techniky. V příloze uvádíme sthn., csl. a lat. texty, které v této práci analyzujeme.

2 Kulturně-historický kontext

Jelikož se v této práci budeme zabývat zpovědními texty, zmíníme hned na začátku alespoň základní údaje k misii iroskotské/anglosaské, s níž je v Evropě neodmyslitelně spjatý rozvoj soukromé zpovědi. Doplnění hlubších kulturně-historických souvislostí případný zájemce nalezne v publikacích Sergeje A. Ivanova,¹ Lutze E. von Padberga,² Vladimíra Vavříčka³ či v před několika měsíci vyšlé stati o Velké Moravě a jejím dědictví od Davida Kalhouse.⁴ Z nich zde sice také vycházíme, vybíráme však pouze informace relevantní pro téma této práce.⁵

2.1 Misie iroskotská/anglosaská

V raném středověku byla náboženská mapa Evropy pořád ještě rozdělená, zejména směrem na severozápad od staré římské hranice se křesťanství neujalo. Tuto situaci měla za úkol změnit misionářská činnost Anglosasů a Irů, mnichů, kteří začali působit za hranicemi své vlasti už koncem 4. stol. Kolumbána staršího, jenž kromě rodného Irska šířil křesťanství i v sousedním Skotsku, následoval Kolumbán mladší, který se spolu se svými žáky⁶ vydal na misie evropského kontinentu r. 590.⁷ Misionáři s sebou přinášeli také písemnou kulturu – právě jimi zhotovené latinské

---

¹ IVANOV, S. A. (2012): *Byzantské misie aneb je možné udělat z barbara křesťana?* Přel. Michal Téra. Červený Kostelec, Pavel Mervart.

² PADBERG, L. E. von (2009): *Die Christianisierung Europas im Mittelalter*. Stuttgart, Reclam.

³ VAVŘÍNEK, V. (2013): *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha, Vyšehrad.

⁴ KALHOUS, D. (2019): *Velká Morava a její dědictví*. In: Jan Klápště, Ivan Šedivý (eds.), *Dějiny Česka*. Praha, NLN, s. 15–21.

⁵ Jako uvedení do historických souvislostí dobře poslouží jistě i nedávno obhájená bakalářská práce Martina Šenka (vedoucí práce PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Th.D., Ph.D.), která je pod názvem *Christianizace Velké Moravy jako součást kulturně desintegračních procesů mezi Byzantskou říší a Západem* dostupná online zde <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/201390/?lang=cs>> [19–06–2019].

⁶ Mezi nimi byl mimo jiné i St. Gallen, tj. sv. Havel (umírá kol. r. 650), významný misionář v oblasti u Bodamského jezera. Viz PADBERG 2009, s. 71. Pro bližší informace k tomuto světci doporučujeme Franziskou Schnoor z lat. originálu nedávno přeložený Strabonův životopis *Vita sancti Galli*, poznámkovým aparátem a doslovem doplněný od Ernsta Trempa – viz STRABO 2012.

⁷ PADBERG 2009, s. 70

a irské rukopisy obsahují první zápisy slov ve staré horní němčině.⁸ Své misijní působení směřovali v německojazyčném prostoru zejména na pohraniční území alemansko-rétské, mohanský region a Bavorsko, kteréžto oblasti sloužily jako výchozí body pro působení misionářů dál na východ, např. sv. Jimramovi,⁹ Rupertovi¹⁰ či Korbiniánovi.¹¹ Jmenujme i jednoho z nejvýznamnějších anglosaských misionářů na evropském kontinentu vůbec, tzv. apoštola Germánů, sv. Bonifáce.¹²

Iroskotští misionáři mohli působit také na Moravě, a to již v 8. stol., avšak bezpečné doklady o jejich pobytu zde zatím nebyly nalezeny.¹³ O tom, že působení iroskotské misie dosáhlo až na území Velké Moravy, byl mezi jinými přesvědčen i J. Cibulka. Věnoval dokonce celou monografii nálezu kostela v Modré, jež interpretoval jako typický příklad iroskotské církevní architektury a jehož stavbu datoval do poloviny dvacátých let 9. stol.¹⁴ Byl přesvědčen o tom, že jako první šířili na Moravě křesťanství iroskotští mnichové a že svou činnost zaměřovali především na prosté lidové vrstvy. Nicméně pozdější odborné diskuze prokázaly, že jeho interpretaci nebude možno obhájit.¹⁵ Nutno dodat, že Cibulka svůj předpoklad o tom, že první misionáři na Moravě byli iroskotští mniši, převzal částečně i od A. V. Isačenka, který rozbořem *Frizinských památek* (dále Friz) a dalších textů¹⁶ prokázal, že už před příchodem cyrilometodějské misie byly do západoslovanského dialektu z latiny a staré horní němčiny přeloženy některé modlitby a náboženské formule.¹⁷ Avšak předpoklad, že tvůrci těchto překladů byli

---

⁸ SCHMIDT 2007, s. 66. Jako jeden příklad za všechny uveďme sanktgallenský rukopis Cod. Sang. 913, ve kterém se na s. 181–206 nachází lat.-sth. glosář *Vocabularius S. Galli*. z konce 8. stol. a k nahlédnutí je online dostupný z <<https://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/0913>> [13–04–2019].

⁹ Misijní území – Regensburg; umírá kolem r. 680. Viz PADBERG 2009, s. 71.

¹⁰ Misijní území – Salzburg; umírá kolem r. 720. Viz PADBERG 2009, s. 71.

¹¹ Misijní území – oblast jižně od Dunaje; umírá po r. 725. Viz PADBERG 2009, s. 71.

¹² Misijní území – Bavorsko, Alemánie, Hesensko, Durynsko; narozen r. 672/75, umírá 5. června r. 754. Viz PADBERG 2009, s. 86–93.

¹³ UNGER 2011, s. 23.

¹⁴ CIBULKA 1958.

¹⁵ VAVŘÍNEK 2013, s. 97.

¹⁶ Viz ISAČENKO 1943, s. 1–105.

¹⁷ O irské misii a jejím vztahu k vulgárním jazykům evangelizovaných oblastí uvažuje ještě na konci 70. let 20. stol. Franz Zagiba následovně: „So trat in Salzburg und in Karantien nicht nur das

irští mnichové, kteří se podle jeho názoru při christianizaci (na rozdíl od franských kněží cílících především na členy vládnoucích vrstev) zaměřovali na prostý lid, byl později označen za mylný.¹⁸

2.2 Byzantská „misie“ na Velké Moravě

Je zřejmé, že na Moravu přicházeli různí křesťanští misionáři už od začátku 9. stol.¹⁹ Ačkoliv jsou Konstantin a Metoděj nazýváni „apoštoly Slovanů“, poselství na Moravu nebylo misí v přesném slova smyslu.²⁰ Kníže Rostislav v listu byzantskému císaři Michaelovi III. napsal: „Náš lid se odřekl pohanství a drží se křesťanského zákona, ale nemáme takového učitele, který by nám pravou křesťanskou víru vyložil, aby též jiné kraje nás napodobily. Pošli nám tedy, pane, takového biskupa a učitele, neboť od vás se vždy dobrý zákon šíří do všech krajů.“²¹ Fakt, že Morava přijala křesťanství bez účasti Byzance, je nasnadě – přicházeli na ni misionáři již dříve od jihu (Akvilej) i ze západu (Pasov, Salcburk).²² Dochovaný je navíc záznam v *Historia episcoporum Pataviensium et ducum Bavariae* záznam o tom, že r. 831 pasovský biskup Reginhar „pokřtil všechny Moravany“.²³ Ačkoliv se jedná o písemný doklad až ze 13. stol., považují tuto zprávu někteří badatelé za hodnověrnou.²⁴ Nejnovější archeologické nálezy dokazují, že v první polovině

Althochdeutsche, sondern auch das Slavische in den Bereich des philologischen Interesses der irischen Missionare; ihnen verdankt die Slavistik die Entstehung der ältesten slavischen Texte, der schon mehrfach erwähnten Freisinger Denkmäler. Für die Missionspraxis der Iren war in Karantanien eben das Slavische die ‚lingua quarta‘. Hier können wir schon festhalten, daß das Slavische die einzige ‚lingua quarta‘ im irischen Bereich war, die durch die Lehrtätigkeit Kyrills und Methods zur ‚lingua liturgica‘ erhoben wurde, während die übrigen Volkssprachen im irischen Missionsbereich, auch das Althochdeutsche, weiterhin nur die Funktion der ‚lingua quarta‘ innehatten, d. h. sie waren Kirchensprachen in dem Sinne, daß in ihnen unterrichtet und gepredigt wurde (Missionssprachen).“ (ZAGIBA 1967, s. 11)

¹⁸ VAVŘÍNEK 2013, s. 98.

¹⁹ Souviselo to snad i s vyvrácením avarské říše vojsky Karla Velikého koncem 8. stol. a následnou misí bavorského duchovenstva v Panonii. VAVŘÍNEK 2013, s. 89.

²⁰ IVANOV 2012, s. 150.

²¹ Život svatého Konstantina Cyrila; VAŠICA 1996, s. 249.

²² KALHOUS 2019, s. 19.

²³ TRUNTE 2004, s. 31.

²⁴ Viz např. TŘEŠTÍK 1994, s. 454.

9. stol. bylo křesťanství na Moravě rozšířeno především u společenských elit; právě ony na svých sídlech stavěly první kostely.²⁵ Do širších vrstev obyvatelstva pak křesťanství pronikalo nejspíš až na sklonku 9. a na úplném poč. 10. stol., jak o tom svědčí jednoduché křížky nacházené v hrobech na některých pohřebištích.²⁶

2.3 Liturgie raného středověku a její knihy

2.3.1 Liturgie západní

Už od 7. stol. dochází severně od Alp k procesu rozsáhlého liturgického ovlivňování a přejímání mezi liturgií římskou a galsko-franskou.²⁷ Prioritou výše již zmíněného anglosaského misijního biskupa Bonifáce bylo tehdy spojit germánské kmeny pevněji s Římem a jeho liturgií; stejným směrem uvažoval i král Pipin, který r. 754 předepsal římskou liturgii pro celou svou říši.²⁸ Karel Veliký²⁹ pak tyto snahy dovršil dopovídajícími zákony z let 785–786.³⁰ K uskutečňování jeho vize jednotné křesťanské franské říše mu sloužil velkolepý vzdělávací program, který se kromě bohaté písemné produkce duchovní literatury³¹ soustředil i na ústní zprostředkovávání víry. Avšak to, co bylo přijato jako údajná římská liturgie, bylo už prostoupeno určitými galikánskými prvky.³² V chápání bohoslužby tehdy začal převládat alegorický výklad mše. Věřící byli vedeni k tomu, aby za

---

²⁵ UNGER 2011, s. 24.

²⁶ UNGER 2011, s. 24.

²⁷ Viz ADAM 2008, s. 42. Podrobný vývoj západní liturgie viz *ibid.*, s. 27–41.

²⁸ ADAM 2008, s. 42.

²⁹ Údajně velký ctitel sv. Jimrama. Viz FÖRSTER 2007, s. 16.

³⁰ EHRISMANN 1932, s. 86.

³¹ V této době bylo zavedeno jednotné, po celé říši čitelné písmo, tzv. karolinská minuskula. K zaznamenávání písemností docházelo v následujících skriptoriích: *bavorsky* v biskupských sídlech Řezno (v klášteře sv. Jimrama), Frizinky, Salcburk a v kláštěrech Tegernsee a Mondsee, *alemansky* v kláštěrech St. Gallen, Reichenau a Murbach, *východofransky* v biskupských sídlech Würzburg a Bamberg, *rynskou franštinou* v biskupských sídlech Mainz a v kláštěrech Weißenburg, Lorsch a Fulda, *střední franštinou* v biskupských sídlech Trevír, Kolín, Cáchy a v klášteře Echternach. Viz SCHMIDT 2007, s. 70.

³² „Projevily se zejména zálibou v dramatickém jednání, rozmnožováním a prodlužováním modliteb a obřadů, i subjektivními prvky, které pronikaly do četných tichých modliteb celebrujícího biskupa či kněze.“ ADAM 2008, s. 42.

každou liturgickou drobností viděli hlubší význam, často vyumělkovaný a nepřirozený.³³ Hlavními reprezentanty těchto alegorických výkladů byli Alkuin³⁴ se svým žákem Amalarem,³⁵ oba přední rádci Karla Velikého.³⁶ Na poli literárním se Alkuin krom jiného zasloužil o revizi textu Jeronýmovy Vulgáty.³⁷

Nejstarším dochovaným pramenem římské liturgie je *Sacramentarium Veronense*, sakramentář z druhé poloviny 6. stol.³⁸ Druhý nejstarší nám známý byl zapsán až v polovině 7. stol., dnes je znám pod jménem *Gelasianum Vetus*.³⁹ V 8. stol. pak vzniklo ještě mnoho smíšených forem, dnes označovaných jako *mladší gelasiána*.⁴⁰ Tehdy se také v západní církvi objevují první návody k tomu, jak má probíhat bohoslužba – *ordines* (dnes rubriky či ceremoniály).⁴¹ Ze sbírky těchto řádů pak vznikaly celé liturgické knihy – *pontifikály*.⁴²

2.3.2 Liturgie východní⁴³

Stejně jako liturgické knihy západní církve lze i knihy liturgické tradice konstantinopolské rozdělit na ty, které obsahují liturgické texty, a ty, které určují,

---

³³ ADAM 2008, s. 42.

³⁴ PADBERG 2009, s. 105–106.

³⁵ DUCKET 1962, s. 92–120.

³⁶ ADAM 2008, s. 43.

³⁷ Ta byla údajně o Vánocích r. 801 darována Karlu Velikému a podle ní pak v první polovině 9. stol. vzniklo takových Biblí až na 100 kusů. Viz PADBERG 2009, s. 113.

³⁸ ADAM 2008, s. 40.

³⁹ Přepřacovaný exemplář údajně poslal papež Hadrián I. (772–795) Karlu Velikému. Viz *ibid.*, s. 40.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Většina se jich objevuje severně od Alp. *Ibid.*, s. 43.

⁴² Asi nejvýznamnější liturgickou knihou tohoto typu je spis zhotovený kolem r. 950 benediktiny kláštera sv. Albána v Mohuči jménem *Římsko-germánský pontifikál*. Vedle *Starého římského řádu* (*Ordo Romanus Antiquus*) obsahuje galikánsko-franské texty a obřady s písarovými přípisky. Viz *ibid.*, s. 43.

⁴³ Soustředíme se pouze na liturgii byzantskou. Stranou ponecháváme liturgické tradice (staro)orientální, tj. ty, jejichž původními nositeli jsou církve, jež se oddělily od ostatního křesťanského světa nepřijetím chalcedonského nebo efezského koncilu. ZERHAU 2003, s. 95.

jak se tyto texty mají používat.⁴⁴ Existují však i podrobnější dělení – tak např. Marinčák nabízí následující klasifikaci podle toho, zda knihy obsahují:

- a) texty stálých bohoslužeb – *euchologion, diakonikon, horologion,*
- b) texty proměnlivých částí bohoslužeb – především *evangeliář, praxapostolos, profetologion, menologion, synaxarion a žaltář,*
- c) texty pro pohyblivé svátky církevního kalendáře – *oktoechos, menaion, triodion, pentekostarion,*
- d) zápisy liturgické hudby – *heirmologion, sticherarion, asmatikon, psaltikon a akolouthia* či
- e) texty liturgických předpisů – *typikon a diataxis.*⁴⁵

Základní knihou konstantinopolské tradice bylo výše zmíněné *euchologium*⁴⁶ neboli kniha modliteb, která obsahovala modlitby celebranta⁴⁷ pro jakékoliv liturgické slavení. Na Západě by tomuto uspořádání odpovídal římský sakramentář a důležité je poznamenat, že stejně jako on nebylo ani *euchologium* uniformní knihou – její jednotlivé varianty se od sebe lišily.⁴⁸ Při opisování rukopisů se texty *euchologií* různým způsobem aktualizovaly v závislosti na dobových zvyklostech a potřebách. Každé *euchologium* tudíž představuje památku konkrétního času a místa svého vzniku. Nejstarší dochovaný řecký rukopis *euchologia*, jenž obsahuje rubriky a texty celé liturgie, pochází až z 8. stol. Jedná se o známý *Barberinus Graecus 336*;⁴⁹ vznikl tedy přibližně sto let před příchodem Konstantina a Cyrila na území Velké Moravy a my dnes můžeme předpokládat, že představuje liturgickou praxi, ve které byli také oba dva bratři vychováni.

---

⁴⁴ TAFT 1991, s. 1239.

⁴⁵ MARINČÁK 2005, s. 34–62. Pro vyložení neznámých výrazů odkazujeme na *Vysvětlující slovníček méně známých výrazů* in TAFT 2011, s. 80–85.

⁴⁶ Též *euchologion* – z řeckého εὐχολόγιον. Nezaměňujme ho se slovanskou knihou, která dnes existuje pod tímto názvem – ta obsahuje texty liturgie hodin, není tedy slovanskou verzí konstantinopolského *euchologia*. Viz MARINČÁK 2005, s. 48.

⁴⁷ Používal jej tedy biskup, kněz či diakon.

⁴⁸ TAFT 2011, s. 49.

⁴⁹ V současné době je uložen ve Vatikánské apoštolské knihovně. Viz MARINČÁK 2005, s. 56.

2.3.3 Liturgická forma obřadů sloužených na Velké Moravě

Žádné přímé dokumenty, které by blíže a podrobněji popisovaly konkrétní liturgické dění na území Velké Moravy v 9. stol., se bohužel nedochovaly. Fakt, že zde i po příchodu byzantské misie existovaly západní liturgické formy, je zvláště po proběhlém misijním působení uvedeném v odd. 2.2 víc než pravděpodobný. Mezi vědci se však vyskytuje i hypotéza o importování konstantinopolské liturgické praxe mezi Velkomoravany.⁵⁰ Liturgie východního obřadu, kterou s sebou teoreticky mohli Konstantin s Metodějem na území Velké Moravy přinést, prošla několika vývojovými etapami.⁵¹ Až do 8. stol. se ve východořímské říši udržel ve své čisté podobě konstantinopolský katedrální obřad, a teprve spolu s příchodem ikonoklastické hereze se spustil proces postupné obřadové hybridizace, tj. proces smíšení prvků konstantinopolského obřadu s liturgií palestinskou.⁵² K pomyslnému vyvrcholení tohoto procesu došlo až ve 14. stol. v syntéze dnes známé pod názvem *byzantský obřad*.⁵³

2.4 Zpovědní praxe

Pro lepší představu o tom, za jakých okolností text SJM mohl vznikat, uvádíme alespoň stručný přehled vývoje zpovědní praxe v obou církvích.⁵⁴

2.4.1 Zpovědní praxe na Západě

Latinská církev ve svých dějinách poznala tři penitentní způsoby: antickou penitenci, systém tarifované penitence a penitenciální proces platný od 13. stol. až po obnovu pokání po II. vatikánském koncilu.⁵⁵ První typ, penitence antická, byl v celé západní církvi praktikován až do 7. stol. Jednalo se o pokání veřejné a jednorázové.⁵⁶ Označení „jednorázové“ poukazuje na fakt, že ho kající mohl

---

⁵⁰ Viz např. MARINČÁK 2005, s. 44.

⁵¹ TAFT 2011, s. 14–16.

⁵² MARINČÁK 2005, s. 44.

⁵³ TAFT 2011, s. 11.

⁵⁴ Soustředíme se na období do cca r. 1000.

⁵⁵ VRABLEC 1999, s. 4.

⁵⁶ Instituci jednorázové veřejné zpovědi ve svých spisech uvádějí např. Hermas, Tertullián či sv. Cyprián. Ještě v 5. stol. ji jako praktikovanou popisuje sv. Augustinus. Viz SCHNEIDER 1979, s. 201.

vykonat pouze jedenkrát za život.⁵⁷ Zpravidla se konalo jen v případě, spáchal-li věřící některý z těžkých hříchů, jako např. vraždu či cizoložství, nebo dokonce došlo k jeho odpadnutí od víry.⁵⁸ Vedle tohoto způsobu zpovědní praxe se přibližně od 6. stol. začalo vytvářet něco jako terapeutické vyznání – častý duchovní rozhovor – jehož součástí bylo i vypořádání se s vinou.⁵⁹ Tento druh pokání přinesli na evropský kontinent již výše zmiňovaní irští a skotští mniši. Každému hříchu zde odpovídala určitá sazba kajících úkonů. Kajícník byl v rámci procesu tohoto tzv. *tarifního pokání* povinen doznat všechny hříchy podle druhu a počtu,⁶⁰ aby mu k nim zpovídající mohl ve svém penitenciálu vyhledat a uložit adekvátní úkon za pokání. Jakmile k vykonání uloženého úkonu došlo, platily hříchy za odpuštěné a penitent mohl kajícníkovi udělit rozhřešení. To všechno se konalo bez účasti církevní obce – jednalo se tedy už o tzv. *soukromou (ušní) zpověď*.⁶¹ Tato forma byla už kolem r. 800 předepsána pro celou franskou říši.⁶²

2.4.2 Zpovědní praxe na Východě

Co se týče dějin svátosti smíření v tradici byzantské, odpovídá jejich průběh v mnohém vývoji západnímu.⁶³ Pokusíme se teď tedy pojmenovat především ty

---

⁵⁷ Ibid., s. 202.

⁵⁸ NIKOLASCH 1974, s. 30. Kajícník, který se dopustil takového hříchu, byl na určitý čas odloučen ze společenství církve tím, že se spolu s ostatními nemohl účastnit eucharistie (zejména jejího přijímání), na svém oděvu musel nosit speciální znamení a prosil ostatní o přímluvy. SCHNEIDER 1979, s. 201.

⁵⁹ SCHNEIDER 1979, s. 202. „Pro lidi této doby je charakteristický silný pocit nehodnosti a hříšnosti. To vede mj. k zavedení četných vyznání vin (apologií) do modlitebních knížek, a především do mše.“ ADAM 2008, s. 43.

⁶⁰ Z výše řečeného vyplývá, že na pokání bylo po celý středověk v první řadě nahlíženo jako na trest, a ne jako napravující a uzdravující úkon. Kněz se penitenta neptal na intenci, zajímaly ho jednotlivé činy, a tak snadno došlo k tomu, že se do popředí dostaly namísto vnitřních úmyslů vnější činy. PADBERG 2009, s. 69.

⁶¹ Od praxe tarifního pokání to byl už jen malý krůček k soukromé zpovědi v takové podobě, jak je praktikovaná svátost smíření v katolické církvi dodnes. Náročné kající úlohy byly později nahrazeny jednoduššími formami pokání – modlitbami, donacemi, poutěmi či odpustky. Viz SCHNEIDER 1979, s. 203. Dnešní pojetí svátosti smíření v latinské církvi pak vychází zejména z ustanovení Tridentského koncilu, kde byly svátosti definovány, a také z II. vatikánského koncilu.

⁶² ADAM 2008, s. 43.

⁶³ ZERHAU 2003, s. 52.

oblasti, ve kterých se východní tradice ubírala svou vlastní cestou. Už v prvních čtyřech stol. byl oproti Západu kladen na Východě mnohem větší důraz na léčivé poslání této svátosti – velcí východní biskupové dbali na to, aby zpověď plně odrážela evangelního ducha pokání a milosrdenství.⁶⁴ Podobně jako v tradici západní i v byzantské proběhl postupný přechod z veřejného vyznávání hříchů ke zpovědi ušní, avšak oproti Západu byli duchovní na Východě této změně mnohem více otevření. Objevuje se tu dříve potřeba zpovědního tajemství, a to nejen kvůli předcházení veřejnému pohoršení. K tomu vedlo především masové rozšíření křesťanství doprovázené nutně postupnou ztrátou rodinného charakteru křesťanských obcí – za takových okolností se dosavadní veřejný charakter pokání nemohl dlouho udržet.⁶⁵ Stejně jako na Západě vznikají i na Východě v průběhu druhé poloviny prvního tisíciletí penitenciální knihy stanovující za konkrétní hříchy určité druhy pokání. Asi nejznámější je tzv. *Kanonikon*⁶⁶ *Jana Postníka*.⁶⁷

---

⁶⁴ Tématu milosrdenství v modlitbách pokání byzantské tradice věnoval v minulém roce Tomáš Mrňávek samostatnou studii – viz MRŇÁVEK 2018a.

⁶⁵ Viz ZERHAU 2003, s. 58.

⁶⁶ Či kanonarion.

⁶⁷ Vydán byl teprve r. 1702 Jeanem Morinem v Benátkách. Viz ZERHAU 2003, s. 69.

3 Rukopisy

3.1 Rukopisná doložení SJM

Ve sthn., která podle některých badatelů sloužila pisateli slovanské verze jako předloha, byly dosud nalezeny tři zápisy. První, již z první třetiny 9. stol., nalezneme v tepelském rukopise b 9 (značíme A). Druhý záznam modlitby z přelomu 10. a 11. stol. se nachází na f. 117r v manuskriptu BSB v Mnichově (značíme B). Vůbec nejstarší zápis SJM ve sthn., avšak zároveň sthn. verze nejvzdálenější sthn. archetypu,⁶⁸ je dochován na s. 328 rukopisu č. 184 uloženého v Bibliothèques d'Orléans – jedná se o text tzv. *Altbairische Beichte*, tedy *Starobavorské zpovědi* (značíme SBZ). Tento text pochází už z poč. 9. stol.

SJM se ve slovanské tradici nachází předně na f. 72r–73r *Euchologia Sinajského* (dále Euch) z konce 11. stol., kde je součástí tzv. zpovědního řádu (f. 66b–80a). Její mladší verzi máme doloženou na f. 40a–41a *Zajkovského trebniku* (dále ZT) z 1. poloviny 14. stol.

Pro přehled uvádíme základní informace o rukopisech se csl. i sthn. verzí SJM v následující tabulce. Barvou značíme jazyk zápisu textu [sthn., csl.], světlejším odstínem [SBZ, ZT] značíme největší vzdálenost dané verze SJM od sthn. archetypu.

označení ⁶⁹	sign. rkp.	jazyk ⁷⁰	datace ⁷¹	lokace	uložení
SJM – A	b 9	sthn.	1. třetina 9. stol.	s. 182–186	NK ČR [Praha]

⁶⁸ O tom byl přesvědčen už Gustav Ehrismann: „Diese ist überhaupt die einfachste aller der hier behandelten Beichtformeln, die Sündenaufzählung ist ganz gedrängt [...]. Aber sie stellt darum doch nicht die ursprünglichste Form dar, sondern ist eine auf nur wenige Punkte zugeschnittene Kürzung.“ [Tato je vůbec nejjednodušší ze všech zde pojednávaných zpovědních formulí, výčet hříchů je v ní velmi zhuštěný (...). Ale přesto nepředstavuje původní formu, nýbrž se jedná o verzi zkrácenou jen na několik bodů. (překl. aut.)] EHRISMANN 1932, s. 322.

⁶⁹ Zatímco A, B, SBZ odkazuje přímo k textům jednotlivých sthn. verzí SJM, EuchSin a ZT označují celé rukopisy, jejichž jsou slovanské verze SJM součástí.

⁷⁰ V této tabulce uvádíme pouze jazyk SJM, ne jazyk textů kodexu jako celku.

⁷¹ Uvádíme předpokládanou dobu zápisu textu SJM, která se ne vždy shoduje se vznikem rukopisu jako takového – týká se především B.

SJM – B	Clm. 14345	sthn.	poč. 10. stol.	f. 117r	BSB [Mnichov]
SBZ	184	sthn.	poč. 9. stol.	s. 328	Bibliothèques d'Orléans
EuchSin	Sinai. Slavic. № 37	csl.	konec 11. stol.	f. 72r–73r	sinajský klášter sv. Kateřiny
ZT	№ 960	csl.	1. pol. 14. stol.	s. 40a–41a	NK sv. Cyrila a Metoděje [Sofie]

Tabulka č. 1 – Rukopisná doložení SJM

Nyní se podíváme blíže na obsah a historii jednotlivých rukopisů, ve kterých se jednotlivé zápisy jak sthn., tak csl. verzí SJM nachází.

3.1.1 Rukopisná doložení SJM ve sthn.

SJM – A se nalézá v rukopisu b 9 z 1. třetiny 9. stol., který je celý dostupný online na digitálním portálu NK ČR manuscriptorium.com.⁷² Základní kodikologické údaje o kodexu včetně soupisu sekundární literatury týkající se nejen rukopisu jako celku, ale i výhradně textu A, poskytuje František Hoffmann v 1. díle svého *Soupisu rukopisů knihovny kláštera a premonstrátů Teplá*.⁷³ Rukopis vznikl za vlády krále Ludvíka Němce pravděpodobně v klášteře sv. Jimrama v Řezně, případně někde jinde v blízkém okolí.⁷⁴ Později, možná už ve 12. stol., se dostal do benediktinského kláštera v Oberalteichu. Odtud pak přešel do kláštera v Teplé, a to nejdříve v 15. stol. Okolnosti jeho přesunu jsou nejasné. Ve své době to byl nejstarší tepelský rukopis vůbec.⁷⁵ Nyní se kodex nachází v NK ČR v Praze. Texty rkp. b 9 jsou psány latinsky a jedná se o zápisy různého charakteru – kodex

⁷² Odkaz na rkp. b 9 zde:

<http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KPTK_0B_9_____3FVBQSC-cs> [9–4–2019].

⁷³ Viz HOFFMANN 1999, s. 336–342.

⁷⁴ O tom, že kodex vznikl v Bavorsku, svědčí kromě jevů jazykových i skutečnost, že jsou v jeho litaniích vzývání především bavorští svatí.

⁷⁵ LOBKOWICZ 1993, s. 76.

obsahuje penitenciál,⁷⁶ nejrůznější liturgické texty, modlitby i hymny. SJM se nachází na s. 182–186.

Za zmínku stojí i fakt, že se dále na s. 213–219 nachází *Oratio Sancti Gregorii*, nejstarší dosud známá lat. paralela Modlitby sv. Řehoře.⁷⁷ Tato část kodexu je sice psána mladší rukou, avšak zřejmě nepochází z doby pozdější než z konce 9. stol.

SJM – B najdeme v mnichovském Clm. 14345 z přelomu 10. a 11. stol. Aktuální informace spolu se seznamem další literatury týkající se kodexu získáme v online dostupném katalogu *Die Handschriften aus St. Emmeram in Regensburg, Bd. 3, Clm 14261–14400*.⁷⁸ Rkp. vznikl přibližně v polovině 9. stol. na bližší neurčeném místě v rýnsko-hesenské oblasti. Obsahuje *Epistulae Pauli cum glosis* (f. 2r–116v). Na f. 117r byla připsána sthn. verze SJM, a to sice mladší rukou, avšak ne později než na poč. 10. stol. Tento zápis musel vzhledem k charakteru jazykové stránky textu proběhnout v Bavorsku – podle toho se také usuzuje, že touto dobou, tj. krátce po r. 900, se kodex přesouvá do Řezna. O tom, jakým způsobem a kdy přesně se rkp. ocitl v tamním svatojímramském klášteře, zatím nebyly nalezeny žádné záznamy. Možnou variantou přesunu kodexu na bavorské území je i přenos do ženského kláštera v Niedermünsteru.⁷⁹

Ačkoliv se v případě B jedná o mladší zápis modlitby, podle Steinmeyera⁸⁰ i Ehrismanna⁸¹ uchovává text B původnější znění SJM než A. Rukopis Clm. 14345

---

⁷⁶ Část textu tohoto lat. penitenciálu transliterujeme v příloze a blíže o něm pojednáváme níže v odd. 5.3.

⁷⁷ VEPŘEK 2013, s. 20.

⁷⁸ WUNDERLE 2011, s. 281–284. Online dostupné z

<http://daten.digitale-sammlungen.de/bsb00093400/image_302> [5–7–2019]. Online dostupný je i starší katalog od Kathariny Bierbauer (BIERBRAUER 1990), v němž popis našeho rkp. nalezneme na s.117–118:

<http://bilder.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0470a_a118_JPG.htm> [5–7–2019].

⁷⁹ WUNDERLE 2011, s. 282.

⁸⁰ STEINMEYER 1916, s. 313. Online dostupné z

<<https://archive.org/details/diekleinerealth00stei/page/312>> [5–7–2019].

⁸¹ EHRISMANN 1932, s. 340.

je v digitální formě dostupný na portálu *Münchener Digitalisierungszentrum* BSB.⁸²

SBZ se nachází na s. 328 rukopisu 184 uloženého v Bibliothèques d'Orléans. Tento text je ze všech tří sthn. verzí SJM nejstarší – podle nejnovějších odhadů pochází zápis již z r. 815⁸³ – není však ani zdaleka nejbližší archetypu SJM. Poukázal na to už Ehrismann⁸⁴ Dříve se někteří badatelé domnívali, že Rkp. 184 pochází z Řezna, protože je až do s. 260 identický s Clm. 14392.⁸⁵ Později se však objevily názory, že byl zhotoven v jednom z hornorakousko-salcburských skriptorií.⁸⁶ Nejnověji se jako o místě jeho vzniku uvažuje o kláštorech v Pasově či v Mondsee.⁸⁷ Odtud se pak dostal do opatství ve Fleury, nejpozději v 11. stol. Dnes je dostupný v online databázi orléanské knihovny *Aurelia – Bibliothèque numérique d'Orléans*.⁸⁸ Obsahem kodexu jsou z větší části Isidorovy spisy, poslední třetinu pak tvoří sbírka různých modliteb, zejména zpovědních. Mezi nimi se nachází i text SBZ. Základní údaje o kodexu poskytne online dostupný *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*,⁸⁹ jedná se však téměř výhradně o soupis incipitů bez dalších odkazů na sekundární literaturu k tématu, edicím apod. Bližší informace o SBZ včetně seznamu další literatury k tématu uvádí také Masser.⁹⁰

---

⁸² Odkaz na Clm. 14345, f. 117r

<http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00024480/image_239> [5–7–2019].

⁸³ CHOY 2016, s. 179.

⁸⁴ EHRISMANN 1932, s. 322.

⁸⁵ STEINMEYER 1916, s. 309. Rukopis Clm. 14392 je online dostupný zde

<http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00046512/image_1> [5–7–2019].

⁸⁶ MASSER 1978, sl. 273.

⁸⁷ CHOY 2016, s. 179.

⁸⁸ Rkp. 184 online dostupný z

<http://aurelia.orleans.fr/wrap/img-viewer/MS0184/452346101_MS0184_200299_JPEG/iipviewer.html?np=452346101_MS0184_200299_20000000.JPG&nd=452346101_MS0184_200299_20000184.JPG&base=smets&vcontext=smets&ns=452346101_MS0184_200299_20000000.JPG> [5–7–2019].

⁸⁹ Online dostupný z <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k56106261/f97.image.texteImage>> [5–7–2019].

⁹⁰ MASSER 1978, sl. 273–274.

3.1.2 Rukopisná doložení SJM v csl.

Euchologium Sinaiticum Slavicum z konce 11. stol. se nachází v klášteře sv. Kateřiny u hory Sinaj.⁹¹ Obsahuje soubor modliteb pronášených knězem při různých příležitostech – na počátek čtení evangelia, požehnání chleba, vody či vína, obřad postřižin, ale i mnoho modliteb rustikálních (na začátku setí, na začátku sklizně, pro sázení nové vinice atd.). Tyto texty bychom mohli rozdělit do tří velkých skupin: na nezařazené modlitby různého charakteru, penitenciál a „služebník“, čili liturgikon.⁹² Poslední část rukopisu byla nalezena teprve nedávno při velkém objevu hlaholských kodexů v roce 1975. Z hlediska svého vzniku je sice řazen do redakce bulharsko-makedonské (pravděpodobně do literární školy ochridské), obsahuje však i pasáže, o nichž se předpokládá, že do něj byly přepsány ze starších předloh vycházejících z velkomoravských archetypů; jejich autorství je připisováno Konstantinu s Metodějem či jejich žákům na Velké Moravě.⁹³ To se týká zejména modliteb souvisejících se zemědělstvím, ale i výše zmíněného penitenciálu *Ustanovení svatých otců* a dále originálního *Zpovědního řádu*, jehož součástí je nejstarší doložená csl. verze SJM; nacházející se na f. 72r–73r. V současných byzantských liturgických textech pro tento řád, tedy ani pro SJM, neexistuje žádná paralela. Z kontextu EuchSin je patrné, že se užíval v mnišské komunitě.⁹⁴

Zajkovski trebnik je rukopis z 1. poloviny 14. stol., dnes dochovaný bez začátku a konce, chybí i některé další listy. Uchovávan je v NK Sv. Cyrila a Metoděje v Sofii a obsahem se podobá EuchSin – nachází se v něm nejen výňatky z liturgických textů, ale i kanonické modlitby určené k různým příležitostem, a to např. ke křtu, sňatku nebo zpovědi. Dále zde nalezneme prosby o ochranu vína, o požehnání nového domu nebo o ochranu proti vzteklému psu aj. SJM je vepsána na f. 40a–41a. Odpověď na otázku původu ZT není jasná. Pojmenovaný je podle T. Zajkova, vidinského obchodníka, který jej získal na přelomu 19. a 20. stol. na hoře Athos,⁹⁵ a tak rukopis mohl vzniknout zde, pravděpodobnějším místem se však

---

⁹¹ Čtyři z jeho 109 listů uchovává veřejná knihovna v Petrohradě.

⁹² ČAJKA 2018, s. 106.

⁹³ Viz např. ČERMÁK 2013, s. 63, nebo VEPŘEK 2013, s. 188.

⁹⁴ MRŇÁVEK 2019, s. 112.

⁹⁵ Jeho jméno je spolu s datem „1900 год 2/IV“ připsáno na f. 1a dole.

podle Turilova ukazuje severní Makedonie.⁹⁶ Další informace k rkp. uvádí Tsonev⁹⁷ či Brakmann.⁹⁸ Manuskript je dostupný online, jeho digitalizovanou verzi poskytuje portál theeuropeanlibrary.org.⁹⁹

3.2 Proč modlitba „svatojimramská“?

Zápisy SJM v rukopisném dochování A i B spolu se SBZ byly identifikovány již na poč. 19. stol. Nejsou to však texty svého druhu jediné. Podobných zpovědních formulí byla ve sthn. nalezena celá řada. Jejich vztah mezi sebou popisuje např. Ehrismann.¹⁰⁰ Pojmenovány jsou nejčastěji po místech pravděpodobného zápisu. SJM se tedy jmenuje „svatojimramská“ ne proto, že by sv. Jimramovi¹⁰¹ bylo připisováno autorství textu,¹⁰² nýbrž proto, jak už bylo řečeno v odd. 3.1.1, že dva

---

⁹⁶ TURILOV 2013, s. 528. Online dostupné z <<http://www.pravenc.ru/text/182485.html>> [7–7–2019].

⁹⁷ TSONEV 1923, s. 114–115.

⁹⁸ BRAMKANN 2015 [2017], s. 163–164.

⁹⁹ Odkaz na digitalizovaný ZT zde:

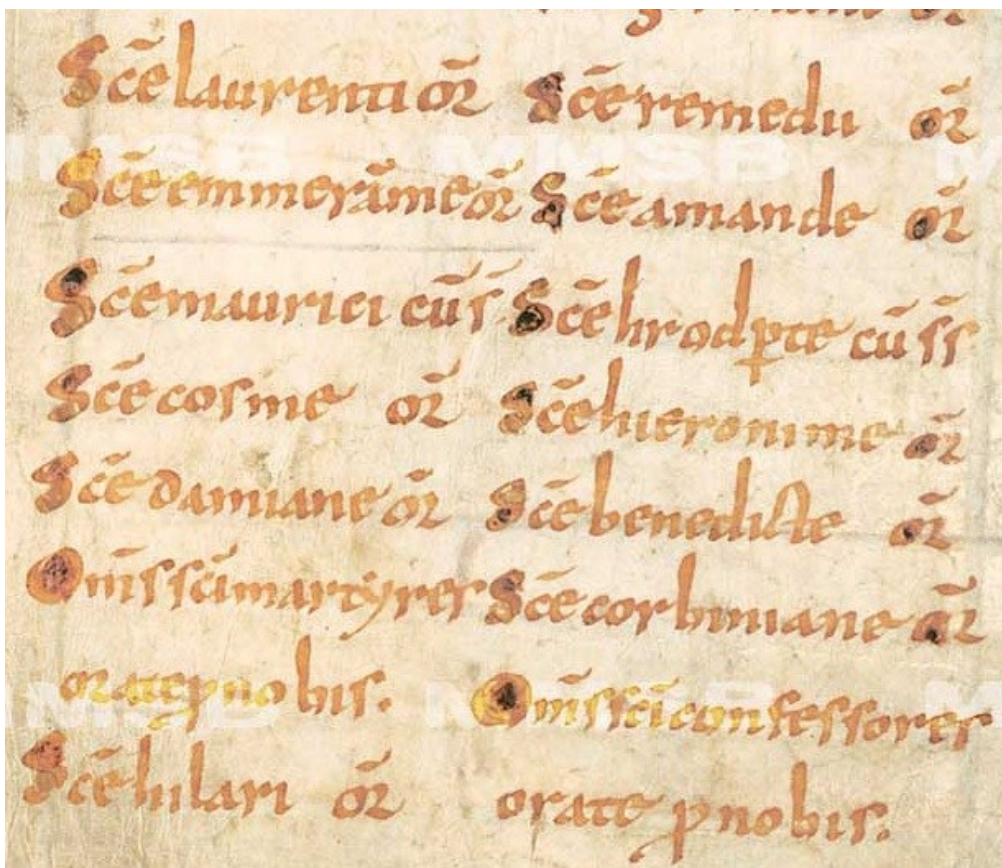
<<http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/record/3000096072608>> [5–7–2019].

¹⁰⁰ EHRISMANN 1932, s. 309–345.

¹⁰¹ Není přesně známo, kde se sv. Jimram narodil; pravděpodobně někde na území dnešního Německa, Francie či Rakouska. Víme však, že se stal biskupem v Poitiers a kolem r. 649 se objevuje v Řezně. Původně prý sice Poitiers opustil s vizí misijní činnosti mezi Avary, když se ale v Řezně dozvěděl, že oblasti kolem Enže, hraniční řeky mezi Avary a Bavorskem, jsou zpuštěny válkami, svůj původní úmysl přehodnotil a zůstal na místě, kde mu bavorský vévoda Theodo nabídl podobnou činnost misionáře. Jimram se tak stal tamějším biskupem. Asi tři roky po jeho příchodu do Řezna se mu vévodova dcera Uta svěřila s tím, že čeká nemanželské dítě se synem jednoho z úředníků. S dobrým úmyslem uchránit tento pár od trestu poradil Jimram Utě, ať tvrdí, že otcem dítěte je on sám. Vydal se zároveň na poutní cestu do Říma, aby se tam z tohoto fiktivního prohřešku před papežem zodpovídal. Než k tomu však stačilo dojít, přepadl ho na cestě nedaleko obce Kleinhelfendorf Utin brat Lantpert a za domnělé zneuctění své sestry se mu na místě pomstil – podle legendy Jimrama nechal zabít jako nevolníka odseknutím jazyka, rukou a nohou. Záhy po jeho smrti byl o Jimramově nevině přesvědčen jak prostý lid, tak samotný vévoda. Jeho ostatky byly uloženy v kostele sv. Petra a Pavla v Aschheimu. Brzy poté došlo k jejich translaci do řezenského kostela sv. Jiří a naposledy byly z tohoto místa přeneseny do nově vybudované hrobky, která se později stala součástí svatojimramského kláštera. Dodnes je sv. Jimram patronem Bavorska a řezenské diecéze (DANNHEIMER – HAAS-GEBHARD 2012, s. 109–128; FÖRSTER 2007, s. 16).

¹⁰² Jak by mohlo vyplývat z tvrzení Mrňávkova, že modlitba je „připisovaná sv. Jimramovi“. Viz MRŇÁVEK 2018b, s. 173.

rukopisy obsahující tuto modlitbu ve sthn. (b 9, Clm. 14345) vznikly podle názorů některých odborníků v řezenském klášteře sv. Jimrama. V popisu rukopisného doložení sthn. verze SJM však zároveň uvádíme, že se o místě vzniku SJM vedou spory, a tak pro tuto zpovědní modlitbu někteří badatelé používají namísto přívlastku „svatojimramská“¹⁰³ označení „starobavorská“.¹⁰⁴ Steinmeyer uvádí pojmenování „Sanct Emmeramer“¹⁰⁵ jako ekvivalentní název v závorce. Tento krok ospravedlňuje vysvětlením, že u dvou jmenovaných kodexů je neoddiskutovatelný pouze jejich vznik na bavorském území, nikoliv však svatojimramský klášter. U rkp. b 9 ho k tomuto znejistění vede fakt, že litanie v něm jmenují sv. Jimrama teprve za sv. Vavřincem – viz obr. č. 1.

Obr. č. 1 – Litanie; rkp. b 9, s. 153

¹⁰³ St. Emmeramer Gebet.

¹⁰⁴ Altbairisches Gebet.

¹⁰⁵ STEINMEYER 1916, s. 310.

4 Dosavadní bádání

Jako první na souvislost slovanského textu zapsaného v EuchSin na f. 72r–73r se sthn. paralelami A a B poukázal už na konci 19. stol. v článku *Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den Freisinger Denkmälern* V. Vondrák.¹⁰⁶ Upozornil v něm zároveň na zřejmou souvislost textu EuchSin na f. 72r–73r s Friz III. Tuto souvislost doložil četnými jazykovými příklady a došel nakonec k přesvědčení, že obě verze slovanské modlitby musí vycházet ze stejného zdroje, kterým je právě SJM dochovaná v rkp. A a B. Tímto závěrem tehdy Vondrák otevřel nové možnosti, jak se dívat na liturgické dílo slovanských apoštolů. V komparativní analýze textů Friz a zpovědní modlitby v EuchSin spolu se sthn. texty SJM pokračuje ve stati *Vznik Frisinských památek, jakož i překladu Emmeramské modlitby*.¹⁰⁷ Zde jako další sthn. text obsahující část SJM zmiňuje už i SBZ, avšak jen krátkou poznámkou. Na Vondráka navazují a jeho závěry svými pracemi později potvrzují V. Jagić,¹⁰⁸ I. Grafenauer,¹⁰⁹ A. Isačenko,¹¹⁰ a také F. Repp.¹¹¹ Na poč. 60. let vystupuje se svým názorem na věc Vaillant,¹¹² přičemž tvrdí, že je směle předpokládat, že by SJM měla být překladem ze sthn. a byla velkomoravského původu. EuchSin má podle něj ráz řec., a tudíž není možné, aby euchologium přebralo do svého repertoáru modlitbu z vulgárního jazyka. Koncem 60. let 20. stol. se do diskuze zapojuje A. E. Karlinskij, který přímou souvislost csl. zpovědních modliteb v EuchSin a Friz III se sthn. texty taktéž zpochybňuje. Stejným směrem pak uvažuje na konci 80. let 20. stol. M. Arranz¹¹³ – ten poukazuje na obdobný typ modliteb v ruských pramenech, zároveň však dodává, že i u těchto modliteb může být myslitelná závislost na staré západní praxi.¹¹⁴ Mezi bulharskými autory se vyskytl dokonce i názor, že by sthn. SJM mohla být překladem

---

¹⁰⁶ VONDRÁK 1894, s. 118–132.

¹⁰⁷ VONDRÁK 1903, s. 45–66.

¹⁰⁸ JAGIĆ 1913, s. 254–255.

¹⁰⁹ GRAFENAUER 1939, s. 8–54.

¹¹⁰ ISAČENKO 1942, s. 283–309.

¹¹¹ REPP 1957, s. 315–332.

¹¹² VAILLANT 1960, s. 75–87

¹¹³ ARRANZ 1988, s. 15–74.

¹¹⁴ ARRANZ 1988, s. 59.

slovanského originálu. Tuto hypotézu se snažili dokázat např. B. Džonov¹¹⁵ či V. Andreeva.¹¹⁶

V posledních 30 letech se odborníci opět vrací k předpokladu V. Vondráka, tedy že směr překladu byl ze sthn. do csl. Tak např. L. Moszyński r. 1994 poukazuje na význam předcyrilometodějských textů pro utváření slovanské křesťanské terminologie, přičemž doklady uvádí ze sthn. textů SJM a slovanských Friz s EuchSin.¹¹⁷ Rok poté vychází první edice ZT¹¹⁸ a zjišťuje se, že tento kodex obsahuje další csl. verzi zповědні modlitby. Nejnověji se SJM ve slovanské tradici zabývá bulharská slavistka M. Tsibranska-Kostova,¹¹⁹ která také spolu s E. Mirčevou r. 2012 vydala novou edici ZT.¹²⁰ SJM se poslední dobou stává předmětem zájmu nejen lingvistů, ale i teologů či církevních historiků – přitahuje pozornost zejména odborníků zabývajících se byzantskou zповědні praxí.¹²¹

Nedávno zpřístupnil své rukopisy ze 14.–18. stol. kosovský klášter Visoki Dečani.¹²² Najdeme mezi nimi kodex se sign. Dečani 67 (14. stol.), který se co do obsahu v mnohém shoduje s EuchSin a ZT. Dalo by se tedy očekávat, že se v něm bude nacházet druhý mladší slovanský opis SJM. Jak už ale v r. 2012 poukázala Tsibranska-Kostova, právě ta se na rozdíl od ZT v Dečani 67 nenachází.¹²³

---

¹¹⁵ DŽONOV 1979, s. 60–69.

¹¹⁶ ANDREEVA 1985, s. 85–97.

¹¹⁷ MOSZYŃSKI 1994, s. 121–131.

¹¹⁸ HOLOŠNIAJ 1995.

¹¹⁹ TSIBRANSKA-KOSTOVA 2010, TSIBRANSKA-KOSTOVA 2011, TSIBRANSKA-KOSTOVA 2012.

¹²⁰ TSIBRANSKA-KOSTOVA – MIRČEVA 2012.

¹²¹ Viz např. MARINČÁK 2005, MRŇÁVEK 2018a, MRŇÁVEK 2018b.

¹²² Rukopisy online dostupné zde: <<https://www.decani.org/en/library/books/handwritten-books-14th-18th-centuries>> [5–7–2019].

¹²³ TSIBRANSKA-KOSTOVA 2012, s. 258.

5 Textologická analýza

V následujících dvou podkapitolách budeme sledovat jak makrostrukturu, tak mikrostrukturu analyzovaného jazykového materiálu.¹²⁴ Už bylo řečeno v úvodu této práce, že pro SJM dosud nebyla nalezena žádná latinská ani starořecká předloha. Jelikož sdílíme spíše názor těch badatelů, kteří vycházejí z předpokladu, že sthn. SJM sloužila csl. verzi jako předloha (a ne naopak),¹²⁵ uvádíme v následující podkapitole obecný popis sthn. zpovědních formulí a zpovědních modliteb. Na tomto základě pak představujeme strukturu textu SJM ve sthn. i csl. verzi a sledujeme, nakolik se s předloženou obecnou strukturou sthn. zpovědní formule shoduje a kde se s ní naopak rozchází. Nakonec provádíme analýzu textového vývoje SJM ve slovanské tradici.

5.1 Zpovědní modlitba a zpovědní formule ve sthn.¹²⁶

Křesťanská modlitba se obvykle dělí na modlitbu chval, modlitbu děkovnou a prosebnou. Jedním z podtypů poslední jmenované je i modlitba zpovědní, jejímž hlavním tématem zpravidla bývá odpouštění hříchů. Můžeme tedy SJM definovat jako modlitbu zpovědní. Fakt odpouštění hříchů je v této modlitbě stěžejní, není to však její téma jediné. Jelikož jsou dochované csl. verze SJM součástí řádu pokání, je namístě přistoupit k této modlitbě jako ke zpovědní formulí, která obvykle vykazuje složitější strukturu než prostá kající modlitba.

Struktura sthn. zpovědních formulí je na rozdíl od jiných náboženských formulí (např. křestních) dochovaných v této vývojové fázi německého jazyka poměrně volná. To také vysvětluje existenci celého množství jejich různých textových variant.¹²⁷ Jejich základní části textu se v rámci jedné formule mohly

---

¹²⁴ Terminologicky vycházíme z příručky Klause Brinkera *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Viz BRINKER 2010.

¹²⁵ Zároveň však připouštíme možnost překladu sthn. i csl. verze z latiny a nezávisle na sobě.

¹²⁶ V této podkapitole čerpáme informace z obecného popisu sthn. zpovědní formulí a zpovědních modliteb, který uvádí Ehrisman ve své publikaci *Die Althochdeutsche Literatur*. Viz EHRISMANN 1932, s. 309–313 a 336.

¹²⁷ Základ formulí sice sahá do jazykového období sthn., většina z nich je však dochována teprve v manuskriptech střhn. EHRISMANN, s. 309.

různě přemísťovat a navíc se tyto formule mohly lišit i délkou části obsahující výčet hříchů. Archetyp sthn. zpovědních formulí zatím objeven nebyl, a nebyla objevena ani jejich případná latinská předloha. Ordo Romanus¹²⁸ jí není.¹²⁹ Dochované texty sthn. zpovědních formulí jsou dvojího typu, a to podle dvou dobových způsobů zpovědi, veřejné (Confessio publica/generalis/sollemnis)¹³⁰ a soukromé (Confessio privata/auricularis). V případě SJM se jedná o formuli penitence soukromé; takový text zpravidla vykazuje následující trojčlennou strukturu: I. úvod, II. hlavní část a III. zakončení. Tuto strukturu rozepisuje Ehrismann ještě podrobněji – pro přehlednost uvádíme jeho popis v následující tabulce.

část	obsah dílčích částí
I.	úvodní formule <i>ich gihu, ich bigihhu, ich uuirdu bigihtic = confiteor</i>
	dedikační formule – jména osob, jimž je vyznání hříchů určeno
II.	univerzální formule – výčet obecných hříchů
	výčet konkrétních hříchů – bibl. předlohou bývají skutky těla ¹³¹
III.	doznání lítosti
	slib pokání
	prosba penitenta určená zpovědníkovi (o přímluvu u Boha; často také u Panny Marie a svatých)

Tabulka č. 2 – Obecná struktura zpovědní formule

¹²⁸ SCHMITZ 1883, s. 85–96. Online dostupné z

<<https://archive.org/details/diebusbcherund00schmgoog/page/n111>> [16–7–2019].

¹²⁹ EHRISMANN 1932, s. 309.

¹³⁰ Ritus zpovědi veřejné byl v západní církvi provozován o nedělích a svátcích hned po kázání. Kněz recitoval zpovědní formuli nahlas, zatímco lid klečel a odříkával slova spolu s ním v duchu. Poté následovala krátká lat. modlitba *Misereatur* spolu s rozhršovací formulí *Indulgentiam*. Nakonec kněz udělil požehnání a otočen k oltáři recitoval *Credo*, Texty zpovědních formulí veřejných jsou proto v rkp. často dochovány i s těmito třemi částmi, přičemž *Credo* bývá zapsáno též ve sthn. Viz EHRISMANN 1932, s. 310. Písemným svědkem veřejné zpovědi zapsané v csl. jsou již zmiňované Friz (VONDRÁK 1903, s. 54).

¹³¹ Srov. Gal 6, 19–21.

Podotýkáme ještě jednou, že tato sktruktura nemusela být u všech sthn. zповědních formulí nutně dodržena. Podívejme se tedy na strukturu jednotlivých dochovaných verzí SJM jak ve sthn., tak v csl.

5.1.1 Struktura textu SJM

Nyní budeme na textu SJM sledovat, nakolik se ve sthn. i csl. verzích odráží výše uvedená obecná struktura zповědní formule. Slovosledné, hláskoslovné či morfologické transpozice necháváme bez dalšího komentáře.

I. Úvod

Úvodní formulí ‚tobě se zповídám‘ (SJM – B: dir uuirdu ih pigihtig; EuchSin: тебѣ вѣдѣ азъ исповѣденъ) obsahují všechny rkp.:

rkp.	textové doložení	lokace ¹³²
SJM – A	dir uuirdu ih pigihtik	s. 182, 1–2
SJM – B	dir uuirdu ih pigihtig	f. 117r, 1
SBZ	dir uuirdu ih pigihtik	s. 328, 1–2
EuchSin	тебѣ вѣдѣ азъ исповѣденъ	f. 72r, 5–6
ZT	тебѣ вѣдѣ азъ исповѣдникъ	f. 40a, 15–16

Tabulka č. 3 – Úvodní formule

Stejně tak formulí dedikační:

rkp.	textové doložení	lokace
SJM – A	Trohtin	s. 182, 1
SJM – B	Trohtin	f. 117r, 1
SBZ	Truhtin	s. 328, 1
EuchSin	господи вожде всемогзи	f. 72r, 5

¹³² Prvním číslem uvádíme s./f., číslem za čárkou označujeme řádky zápisu v rkp. originálu.

ZT	«ВѦ»ТРАТА ТРОИЦЕ В«ОЖ»Е ВСЕМОГЕИ	f. 40a, 15
----	----------------------------------	------------

Tabulka č. 4 – Dedikační formule

Pořadí prvních dvou formulí je jak ve sthn., tak v csl. rkp. stejné, tj. nejprve je osloven recipient modlitby, teprve poté následuje úvodní formule *confiteor*. Ve všech rkp. doloženích je oslovován pouze ‚Bůh všemohoucí‘ (EuchSin: в«ож»е всемогѣи; ZT: бѣ всемогѣи), ‚Pán‘ (SJM – A, B: Trohtin; SBZ: Truhtin; EuchSin: г«сподѣи) či ‚svatá Trojice‘ (ZT: сѣта троице). Ani v jednom z rkp. penitent neoslovuje kněze, Pannu Marii, Archanděla Michaela či jiné svaté.

II. Hlavní část

Jak již bylo znázorněno v *Tabulce č. 2*, hlavní část zpovědní formule sestává z výčtu hříchů, a to nejprve v rovině obecné, teprve poté přichází na řadu registr hříchů konkrétních. Univerzální formule – výčet hříchů obecných – je doložena opět ve všech verzích:

rkp.	textové doložení	lokace
SJM – A	allero minero suntono enti missatateo, alles de ih eo missasprach edo missateta ædo missadahta, uuorto enti uuercho enti kadanccho, des ih kyhukkiu ædo niki hukku, des ih uuizzanto ædo unuuizzanto, notac ædo un notac, slaffanto ædo uuahento [kiteta]	s. 182, 2–12
SJM – B	allero minero suntono enti minero missatateo, alles des ih eo missasprahhi oda missatati oda missadahti, uuorto enti uuercho enti gadancho, des ih kihugku oda nigihugku, des ih uuizzanto geteta oda unuuizzanto, notag oda unnotag, slaffanto oda uuahento [giteta]	f. 117r, 1–5
SBZ	allero minero suntino enti missatatio, alles des ih io missasprah eddo missateta eddo missadahta, uuorto enti uuercho enti kidancho, des ih kihukkiu eddo nigahukkiu, des ih uuizzanto kiteta eddo unuuizzanto, notak eddo unnotak, slaffanti eddo uuachenti [kiteta]	s. 328, 2–6

EuchSin	всѣхъ моихъ грѣхъ і моего лиха сътворениѣ сего, еже колиждо изглаголахъ, и лихо сътворихъ, і лихо мзслихъ, глаголомъ ли дѣломъ, ли помышлениемъ, всего еже азъ помьниѣ, любо не помьниѣ, ѣже азъ съвѣды съгрѣшихъ, любо не съвѣды, нѣждеѣ любо не нѣждеѣ, съпа ли въда	f. 72r, 6–15
ZT	всѣхъ моихъ грѣхъ. и много лихаго моего сътворениа. ꙗко помыслихъ, и ꙗко сътворихъ. глаголомъ или дѣломъ и помышлениемъ в'се ꙗже азъ поменѣ. ꙗже вѣды или вѣды сътворихъ, нѣждеѣ любо не нѣждеѣ. спѣ или неспѣ.	f. 40a, 16 – 40b, 4

Tabulka č. 5 – Univerzální formule

Tato formule se týká:¹³³

a) způsobu zhřešení, tj. penitent se zpovídá ze všeho, „na co si pamatuje i nepamatuje“ (SJM – B: [alles des ih] kihugku oda nigihugku [giteta]; EuchSin: [всего еже азъ] помьниѣ, любо не помьниѣ), co učinil „vědomě či něvědomky“ (SJM – B: [alles des ih] uuizzanto geteta oda unuuizzanto; EuchSin: [всего] ѣже азъ съвѣды съгрѣшихъ, любо не съвѣды) a „z přinucení nebo bez přinucení“ (SJM – B: [alles des ih] notag oda unnotag [giteta]; EuchSin: [всего еже азъ] нѣждеѣ любо не нѣждеѣ [съгрѣшихъ]),

b) denní doby v čase spáchání hříchu, tj. zpovídající se osoba lituje všeho, co špatného učinila „ve spánku nebo za bdění“ (SJM – B: [alles des ih] slaffanto oda uuahhento [giteta]; EuchSin: [всего еже азъ] съпа ли въда [съгрѣшихъ]),

c) oblasti zhřešení, tj. kajícník vyznává ze „všeho, cokoliv zlého řekl, učinil či myslel“ (SJM – B: alles des ih eo missasprahhi oda missatati oda missadahti; EuchSin: сего, еже колиждо изглаголахъ, и лихо сътворихъ, і лихо мзслихъ), tedy

¹³³ Nepovažujeme za nutné citovat zde všechna rkp. znění, proto udáváme příklady pouze ze sthn. SJM – B a csl. EuchSin (tyto dvě paralely jsou si co do příbuznosti nejbliže). V případě potřeby dohledá čtenář ostatní rkp. doložení v příslušné tabulce.

co zlého učinil ‚slovem, skutkem nebo myšlením‘ (SJM – B: uuorto enti uuercho enti gadancho; EuchSin: ΓΛΑΓΟΛΟΜΨ ΛΙ Δ΄ΒΛΟΜΨ, ΛΙ ΠΟΜΨΙΨΛΕΝΙΕΜΨ).

Výčet konkrétních hříchů bývá v běžné zpovědní formulí či zpovědní modlitbě nejdelším textovým úsekem. V případě našich rkp. doložení je tato část oproti ostatním sthn. zpovědním formulím značně kratší. Z toho se usuzuje, že tyto texty nepředstavují původní verzi a jsou s největší pravděpodobností zkráceným textem, jehož znění nám zatím není známo:¹³⁴

rkp.	textové doložení	lokace
SJM – A	meinsuuarteo enti lukino, kyridono enti unrehetero fizusheito, huorono so uue so ih so kiteta, enti unrehetero firinlusteo in muose enti in tranche enti in unrehtemo slaffe	s. 182, 12 – 183, 6
SJM – B	meinsuerto enti lugino, kiridono enti unrehetero uizusheito, hurono so uue so hi sio giteta, enti unrehetero firinlusto in musa enti in trancha enti in unrehtemo slaffa	f. 117r, 5–7
SBZ	meinsuartio enti lugino kiridono enti unrehetero fizusheiti huorono so uuie so ih sio kiteta enti unrehetero firinlustio in muose in tranche enti in unrehtemo slafe	s. 328, 6–10
EuchSin	ЛИХОКЛАТВЪЗІ, І ЛЪЖА, І ВЪ ПОМЪІΨΛΕΝІИ НЕПРАВΕΔΗΓЪ • ΠΟΥΣΤΟΨΙ Ι ΒΛΑΔΙ, ΄ΒΚΟЖЕ АЗЪ КОΛΙЖДО СЪТВОРИХЪ • І ВСЪ ИЗΛΙΧА, ВЪ ΄ΒΔΕΝІИ • І ВЪ ΠΙΤΨІИ • І ВЪ НЕПРАВΕΔΗΓЪМЪ СЪΠΑΝЪИ	f. 72r, 15–20
ZT	ΛΙΧΨΙΨ ΚΛΕΤΨΒΨΙ Ι ΛΨЖЕ. Ι ВЪ ΠΟΜΨΙΨΛΕΝІИ НЕПРАВΕΔΗΓІА ΠΟΥΣΤΟΨΙ ΛΥΒΟΔΕИΣΤΨΑ. ΨЖЕ АЗЪ КОΛΙЖДО СЪТВОРИХЪ. Ι В΄СА ИЗΛΙΧА ВЪ ΄ΒΔΕΝІИ Ι ВЪ ΠΙΤΨІИ. Ι ВЪ НЕПРАВΕΔΗΓЪМЪ СΠΑΝІИ.	f. 40b, 4–9

Tabulka č. 6 – Výčet konkrétních hříchů

Penitent se v textu zpovídá pouze z ‚křivé přísahy a lži, marnosti a chlípnosti v necudném myšlení‘ (SJM – B: meinsuerto enti lugino, kiridono enti unrehetero

¹³⁴ EHRISMANN 1932, s. 322.

uizusheito, hurono; EuchSin: ЛИХОКЛАТЪВИ, І ЛЪЖА, І ВЪ ПОМЪШЛЕНЬИ НЕПРАВЪДЪНЪ • ПОУСТОШИ І ВЛАДИ) a z ‚nemírnosti v jídle, pití a neřádném spaní‘ (SJM – B: enti unrehtero firinlusto in musa enti in trancha enti in unrehtemo slaffa; EuchSin: вѣъ излиха, вѣъ ѣденъи • І вѣъ питъи • І вѣъ неправеднѣмъ съпанъи).

III. Zakončení

V závěrečné části SJM shledáváme největší odklon od výše uvedené obecné struktury zpovědní formule. Z *Tabulky č. 8* vyčteme, že rkp. SBZ dokonce zcela postrádá závěrečnou modlitbu.¹³⁵ Avšak i přesto, že poslední část SJM nelze jednoduše rozdělit do 3 celků uvedených v *Tabulce č. 2*, můžeme tuto pasáž nazvat prosbou o milost a udělení pravé kajícínosti.

Orant zde prosí o ‚život a milost‘ (SJM – B: [daz du mir] kenis enti ginada [farkip]; EuchSin: [МОЛИТЪ ТА, ДА ТЪЗИ МИ РАЧИЛЪ] ЖИВОТЪ И МИЛОСТЪ [ПОДАТИ]),¹³⁶ a chce ‚činit pokání‘ (SJM – B: [daz ih] minero suntono riuun; EuchSin: [ДА АЗЪ] МОИХЪ ГРѢХЪ ПОКАИТЪ СА). Kajícíník se opět obrací pouze k Bohu (SJM – B: trohtin; EuchSin: ГОСПОДЪ БОЖЕ МОИ), Marie, Archanděl Michael či jiní svatí jsou opět opominuti.

rkp.	textové doložení	lokace
SJM – A	daz du mir, trohtin, kanist enti kanada farkip, enti daz ih fora dinen augon unscamanti si, enti daz ih in derru uueroltti minero suntono riuun enti harmscara hapan mozi, soliho so dino miltida sin.	s. 183, 6–13
SJM – B	daz du mir, trohtin, kenis enti ginada farkip, daz ih fora dinen ougun unscamanti mozzi uuesan, enti daz ih in desaro uueralti minero missatato riuun enti harmscara hapan mozzi, soliho so dino miltada sin.	f. 117r, 7–10
SBZ	daz tu mir truhtin kinist enti kinada kauerdos fargepan daz ih fora dinem augom unskamenti si enti daz ih in	s. 328, 10–14

¹³⁵ Ehrismann dokonce tvrdí, že SBZ je jedna z nejkratších sthn. zpovědních formulí vůbec. Viz EHRISMANN 1932, s. 322.

¹³⁶ Csl. ЖИВОТЪ je zde myšlen ve významu ‚život pozemský‘ (SJS I, s. 603–604), sthn. **ginist** tu znamená ‚záchrana, spása‘ (AW VI, sl. 1284–1286).

	deseru uueralti minero missatatio hriuun enti haramskara hapen muozzi solihho so dino miltida sin alles uualtantio truhtin.	
EuchSin	МОЛѢЖ ТА, ГКОСПОДѸ БОЖЕ МОИ, ДА ТЪИ МИ РАЧИЛЪ, ЖИВОТЪ И МИЛОСТЬ ПОДАТИ • ДА И АЗЪ НЕ ПОСРАМЛЕНЪ ПРЕДЪ ОЧИМА ТВОИМА БЖДѢ, І ДА АЗЪ ЕЩЕ НА СЕМЬ СВѢТѢ • МОИХЪ ГРѢХЪ ПОКАИЖ СА • І ДОСТОИНО ПОКАДИНИЕ ИМѢТИ МОГѢ, БКОЖЕ ТВОѢА ЦЕДРОТЪИ СЖТЪ •	f. 72r, 20 – 72v, 4
ZT	МОЮ ТѢ ГКОСПОДѸ БОЖЕ МОИ. ДА БЫ ТЫ РАЧИЛЪ ЖИВОТЪ И МИЛОСТЬ ДАТИ МНѢ. ДА И АЗЪ ПРЕДЪ ОЧИМА ТВОИМА НЕПОСРАМЛЕНЪ БЖДѢ. ДА И АЗЪ ЕЩЕ НА СЕМЬ СВѢТѢ МОИХЪ ГРЕХЪ ПОКАЮ СЕ. ДОСТОИНО ПОКАДИНИЕ ИМѢТИ МОГѢИ. ТАКОЖЕ ТВОЕ ЦЕДРОТИ СЖТЪ. ВСѢМИ ВЛАДѢИ ГКОСПОДѸИ.	f. 40b, 9–16

Tabulka č. 7 – Závěrečná modlitba (a)

V poslední části, ve sthn. rkp. doložené pouze v SJM – A a B, modlíci se nejprve prosí Boha o ‚moudrost a pravý úmysl i dobrou vůli s pravou vírou pro službu jemu‘ (SJM – B: [gauerdo mir fargeban] keuuizzida enti furistentida, cutan uuillun mit rehtan galoupon za dinemo deonosta; EuchSin: [БЖДИ МИ ПОДАВЗИ] МЖДРОСТЬ • І ПРАВЪДЕНЪ ЗАМЪКАЛЪ, І ДОБРѢ ВОЛИЖ • СЪ ПРАВЕДЪНОИЖ ВЪРОИЖ, НА ТВОИЖ СЛОУЖЪБѢ) a odevzdává se mu, když mu poroučí ‚své srdce, svou mysl, svou vůli, svou lásku, svůj život, svá slova i své činy‘ (SJM – B: [in dino genada pifilhu] min herza, mina gadancha, minan uuillun, minan mot, minan lip, miniu uuort, miniu uuerh.; EuchSin: [ВЪ ТВОИЖ МИЛКОСТЬ ПРѢДАИЖ АЗЪ] МОЕ СРЪДЪЦЕ • І МОИЖ МЪСЛЬ • І МОИЖ ЛЮБОВЬ • І МОИ ЖИВОТЪ).¹³⁷ Potom ještě jednou prosí o prominutí svých hříchů a končí rozhovor s Bohem závěrečnými slovy modlitby Otčenáš: ‚zbav mě všeho zlého‘ (SJM – B: kaneri mih, trohtin fonna allemo upila.; EuchSin: ИЗБАВИ МА ГКОСПОДѸ, ОТЪ ВСЕГО ЗЪЛА):

rkp.	textové doložení	lokace
------	------------------	--------

¹³⁷ V csl. verzi orant odevzdává pouze ‚své srdce, svou mysl, svou lásku i svůj život‘.

SJM – A	<p>alles uualtenteo trohtin, kot almahtigo, kauuerdo mir helfan enti kauuerdo mir farkepan kanist enti kanada in dinemo rihe. Kot almahtigo, kauuerdo mir helfan enti kauuizzi da mir ia furistentida ia gaotan uuillun saman mit rehten galaupon mir fargepan za dinemo dionoste. trohtin, du in desa uueralt quami suntige za ganerienne, kauuerdo mih cahaltan enti kanerien. Christ, cotes sun, uuiho trohtin, soso du uuelles enti dino canada sin, tuo pi mih suntigun enti unuirdigun scalh dinan. uuiho truhtin, kanadigo got, kauuerdo mir helfan suntikemo enti fartanemo dinemo scalhe, uuanentemo dinero kanadono. enstigo enti milteo trohtin, du eino ueeist ueeo mino durfti sint: in dino kanada enti in dino miltida, uuiho truhtin, pifilhu min herza ia minan cadancia minan uuillun ia minan mot ia minan lip ia miniu uuort ia miniu uuerh. leisti, uuiho truhtin, dino kanada in mir suntigin enti unuirdigin scalhe dinemo. kauuerdo mih canerien fona allemo upile.</p>	s. 183, 13 – 186, 10
SJM – B	<p>alles uualtanteo trohtin, got almahtigo, kauuerdo mir helfan enti gauuerdo mir fargeban keuuizzida enti furistentida, cutan uuillun mit rehtan galoupon za dinemo deonosta. trohtin du in desa uuerolt quami suntiga za generienna, kauuerdo mih gahaltan enti ganerien. Christ, cotas sun, trohtin, soso du uuelles enti soso dir gezeh si, tua pi mih scalh dinan. trohtin, ganadigo kot, keuuerdo mir helfan dinemo scalhe. du eino uuest, trohtin, uue mo durfti sint. in dino genada, trohtin, pifilhu min herza, mina gadancha, minan uuillun, minan mot, minan lip, miniu uuort, miniu uuerh. leisti, trohtin, dino ganada uper mih suntigan dinan scalh. kaneri mih, trohtin fonna allemo upila.</p>	f. 117r, 10 – 19
SBZ	—	—

EuchSin	<p>всевл<адз>ко г<оспод>. троице в<ож>е всемогъи, бжди ми помощникъ • і бжди ми подавзи силъ • і мждрость • і правденъ замкълъ, і добръ воліъ • сз праведноіъ вѣроіъ, на твоіъ слоужьбѣхъ г<оспод>, тзи єдинъ на сз свѣтъ приде грѣшникъ избавитъ • бжди ма сзп<ак>сзи, избави ма г<оспод>и в<ож>е сзине г<оспод>, вкоже тзи хоцеши, вкоже ти любо, сзтвори сз мноіъ рабомъ твоимъ, милостивзи еи в<ож>е, рачи ми помощи твоемоу рабоу, тзи єдинъ вѣси г<оспод>, какъи моѧ сжтъ вѣдзи, въ твоіъ мил<о>сть прѣдаіъ азъ мое ср<ъдъ>це • і моіъ мзисль • і моіъ любовь • і мои животъ • і моѧ грѣхъзи, отъложи, моѣ словеса, і мое дѣло оконъчди г<оспод>, і твоіъ мил<о>сть • въ мнѣ грѣшнѣ рабѣ твоимъ ави, і избави ма г<оспод>, отъ всего зъла нзинѣ и присно и • въ вѣкы вѣкомъ.</p>	f. 72r, 4 – 73r, 1
ZT	<p>г<оспод>и всемогєи бжди ми помощ'никъ. и даждъ ми силуу и мждрость. и праведниїи сьмисль. доброуѣ волю сь праведноѣ вѣроѣ. на твоѣ слоужбоу г<оспод>и. тѣи бо єдинъ насъ грѣшникѣи избави въ тьмѣи. и на свѣтъ приведе. бжди ми сп<а>сь избави ме х<рист>е в<ож>е. ꙗкоже тѣи хоцеши. ꙗкоже тѣи любиши. сьтвори сь мноѣ рабомъ твоимъ г<оспод>и м<и>л<о>стиве. в<ож>е всьхоци помощи мнѣ рабоу твоемоу. тѣи бо єдинъ вѣси вѣдѣи моѣ какѣи сжт<ъ>. въ твоє же милованиє прѣдаѣ мое ср<ъдъ>це. мое мѣсли, мои животъ. моѧ словеса. ѿложи оубо мое дѣло и конъчди г<оспод>и. и твоѣ м<и>л<о>сть ꙗви въ мнѣ грѣшнѣмъ рабѣ твоємъ. избави ме ѿ всакого зла. ꙗко тебе хвалеть все сильи н<е>в<е>снѣѣ в<ож>е н<а>шь, и тебѣ славоу възьсиламо в<тъ>цоу и сьѣноу и сьв<а>томуу д<оу>хоу</p>	f. 40b, 16 – 41a, 16

Tabulka č. 8 – Závěrečná modlitba (b)

Vidíme, že SJM se jako zpovědní formule skládá z několika celků. První dvě části SJM (*Tabulky č. 3–6*) můžeme označit jako pasáž zpovědní, část třetí (*Tabulky č. 7–8*) jako pasáž modlitební. Poslední textový úsek (*Tabulka č. 8*) u SBZ zcela chybí.

Čtenář si mohl všimnout, že jednotlivá v *Tabulkách č. 3–8* uvedená sthn. znění se neliší ani tak lexikálně, jako v hláskosloví. Podrobnému hláskoslovnému rozboru těchto rkp. variant se věnoval Steinmeyer.¹³⁸

---

¹³⁸ STEINMEYER 1916, s. 312–314.

5.2 Hledání lat. paralel

Většina badatelů zabývajících se sthn. i csl. doloženými SJM předpokládá, že text modlitby vychází z lat. či řec. předlohy – dosud však žádné identifikovány nebyly.¹³⁹ V této práci necháváme stranou předlohy řec., zaměříme se pouze na vliv lat. Ve sthn. textech SJM – A, B a SBZ poukazuje už Ehrismann na participiální konstrukce typu *uuanentemo dinero kanadono*,¹⁴⁰ neněmecké postpozitivní postavení posesivního zájmena ve spojeních jako *suntigin enti unuuirdigun scalh dinan*,¹⁴¹ *in mir suntigin enti unuuirdigin scalhe dinemo*,¹⁴² nebo výskyt slovesného tvaru *pifilhu* [1. os. sg. ind. préz. akt.] bez osobního zájmena¹⁴³ – tyto doklady jazykových jevů označuje za zřejmé ovlivnění lat. předlohou.¹⁴⁴ Jako očividný vliv lat. se mu jeví např. i dvoučlenná formule *kanist enti kanada*¹⁴⁵ / *kenis enti ginada*¹⁴⁶ / *kinist enti kinada*.¹⁴⁷ Tento binom nalezneme také u obou csl. textů (EuchSin: *животъ и милость*;¹⁴⁸ ZT: *животъ и милость*¹⁴⁹). Podobné příklady uvádí také jiní autoři, nepracují však s žádným konkrétním materiálem v tom smyslu, že by porovnávali určité latinské formule s textem SJM. Tak např. Pentkovskij se k tomuto tématu nedávno vyjádřil, a to hned ve dvou článcích,¹⁵⁰ poněkud zvláštním způsobem, když uvedl, že modlitba na f. 72r, 5 – 73r, 1 v EuchSin odpovídá starobavorské SJM a zároveň latinské modlitbě Confiteor.¹⁵¹ Z tvrzení není jasné, jestli „latinskou modlitbou Confiteor“ myslí nějaký konkrétní text

---

¹³⁹ MASSER 1978, sl. 275.

¹⁴⁰ SJM – A, s. 185, 9–10.

¹⁴¹ SJM – A, s. 185, 3–5.

¹⁴² SJM – A, s. 186, 7–9.

¹⁴³ SJM – A, s. 186, 1 a SJM – B, f. 117r, 17.

¹⁴⁴ EHRISMANN 1932, s. 340.

¹⁴⁵ SJM – A, s. 183, 7.

¹⁴⁶ SJM – B, f. 117r, 8.

¹⁴⁷ SBZ, s. 328, s. 10.

¹⁴⁸ EuchSin, f. 72r, 21–22.

¹⁴⁹ ZT, f. 40b, 10.

¹⁵⁰ PENTKOVSKIJ 2014, s. 37 a PENTKOVSKIJ 2016, s. 60.

¹⁵¹ „[...] молитва в чинопоследовании покаяния (СинЕвх 72r5–73r1), сходная с баварской ‚Сант-Эммерамской молитвой‘ [Карлинский 1969: 160–161] и с латинской молитвой Confiteor [...]“ [(...) modlitba obřadu pokání (SinEuch 72r5–73r1), shodná s bavorskou ‚Svatojimramskou modlitbou‘ (Karlinskij 1969: 160–161) a s latinskou modlitbou Confiteor (...). (překl. aut.)] PENTKOVSKIJ 2016, s. 60.

zapsaný v konkrétním rkp., nebo jen obecnou modlitbu vyznání hříchů. Žádné bližší vysvětlení nepřikládá.

My jsme se po možných lat. předlohách, nebo textech, které by mohly sloužit případnému německému skladateli modlitby např. jako inspirace, podívali do manuskriptů, v nichž se nachází sthn. verze SJM – A, B a SBZ. V mnichovském kodexu Clm. 14345, obsahujícím SJM – B, jsou zapsány lat. Pavlovy epištoly, žádné další modlitby v něm nenajdeme. Rkp. orleánský, v němž se nachází SBZ, už obsahuje i texty, z nichž jsou některé dokonce zpovědní či kající. Na s. 327, tj. na s. předcházející zápisu SBZ, je zaznamenána modlitba s incipitem *Oratio quam dicit sacerdos super paenitentem*, jejíž celé znění jsme dohledali v CIP G. Baroffia¹⁵² a uvádíme jej v příloze. Předlohou ani inspirací pro případného skladatele SJM být nemohla. V tepelském rkp. obsahujícím sthn. text SJM – A se na s. 151–157 nachází v odd. 3.2 již zmiňované litanie. Kromě dalších modliteb jsou na s. 120–130, 135–140 a 142–149 zapsány modlitby vyznání hříchů – první z nich je označená nadpisem *Confessio pura omnium peccatorum*, zbylé dvě jsou nazvány jednoslovným *Confessio*.¹⁵³ Nejvíce podobných pasáží jsme po zběžném přečtení shledali v modlitbě třetí (zápis na s. 142–149), a tak jsme se ji rozhodli porovnat s našimi sthn. texty SJM – A, B a SZB a csl. verzemi SJM v EuchSin a ZT. Přepis této lat. modlitby včetně vlastního překladu do češtiny přikládáme v příloze. Poté, co jsme text transkribovali, jsme díky korpusové databázi latinských textů CIP zjistili, že identická modlitba pod stejným názvem – *Confessio* – se na s. 24–25 nachází v santgallenském kodexu se sign. Cod. Sang. 23, tzv. Folchartově žaltáři.¹⁵⁴ V příloze citujeme znění i z tohoto rkp., zde však budeme uvádět příklady textu modlitby z rkp. b 9 (s. 142–149).

Co do základní struktury lat. text sice vykazuje podobnou výstavbu jako v odd. 5.1.1 analyzované texty sthn. a csl. – mohli bychom jej rozdělit na dvě části:

---

¹⁵² Online dostupné z <<http://bazica.org/giacomo-baroffio-corpus-italicum-precum.html>> [5–7–2019].

¹⁵³ Viz HOFFMANN 1999, s. 340.

¹⁵⁴ Vznik rkp. lze datovat přibližně do let 872–883 (podle toho, že v době jeho vzniku vedl klášter opat Hartmut), avšak naše modlitba byla do rkp. dopsána později, teprve ve 12. stol. V kodexu je součástí kajících modliteb pronášených knězem před officiem. Obecný popis rkp. je online dostupný zde <<https://www.e-codices.unifr.ch/en/description/csg/0023/>> [5–7–2019]. Cod. Sang. 23 je dostupný online zde <<https://www.e-codices.unifr.ch/en/csg/0023/24/0/Sequence-240>> [5–7–2019].

zповědní formuli *Domine Deus omnipotens, tibi confiteor [...] per tuam largam clementiam et puram confessionem et veram poenitentiam.* (s. 142, 13 – 144, 6) a kající modlitbu *Obsecro te, Dominator, Domine, ut [...] per te, Christe Iesu, qui cum...* (s. 144, 6 – 149, 3). Tato lat. modlitba je však mnohem delší. Obsahuje také mnohé bibl. citáty, které se v SJM neobjevují. V textu csl. SJM identifikuje Vašica¹⁵⁵ bibl. citát jediný – Ž 25,2 – a to v pasáži *ДА И АЗЪ НЕ ПОСРАМЛЕНЪ ПРѢДЪ ОЧИМА ТВОИМА БЖДЖ,*¹⁵⁶ které ve sthn. odpovídá fráze *daz ih fora dinen ougun unscamanti mozzi uuesan.*¹⁵⁷ V lat. zповědním textu rkp. b 9 jsme objevili bibl. citátů hned několik, v následující tabulce uvádíme příklady:

bibl. verš(e) ¹⁵⁸	text lat. modlitby z rkp. b 9, s. 142–149	s.
Lk 18, 13	Quia non sum dignus, ego peccator sceleratissimus, oculos meos ad caelum levare.	144, 10–12
Jan 6, 68	Sed nescio, ubi fugiam, nisi ad tuam gratiam, vel ad quem me interpellam, nisi ad te, Dominum meum, Iesum Christum.	145, 5–12
Jan 5, 24	Quia tu es liberator hominis peccatoris et non vis mortem eius, sed ut convertatur et vivat.	145, 9–12
Mk 9, 14–29	Quia ab infantia mea diabolo servivi et peccare numquam cessavi in omnibus vitiis atque peccatis.	146, 1–4
Ž 116, 16	Qui habes potestatem alligandi et solvendi, occidendi et vivificandi, peto, Domine, Iesu Christe.	147, 1–4
Ž 70, 2	Libera me, Domine, Deus Israel.	147, 10

¹⁵⁵ VAŠICA 1996, s. 168–169.

¹⁵⁶ EuchSin, f. 72r, 22–24.

¹⁵⁷ SJM – B, f. 117r, 8.

¹⁵⁸ Citační aparát se řídí ekumenickým překladem Bible.

Mt 25, 33	[...] ut merear per sancti Spiritus gratiam ad dexteram tuam cum ovibus computari, et non ad sinistram cum aedis, quos perituros nemo dubitet.	147, 14 – 148, 2
-----------	--	------------------

Tabulka č. 9 – Biblické citáty v lat. modlitbě rkp. b 9, s. 142–149

Pokud bychom se soustředili na shodné pasáže lat. textu s texty sthn. a csl., naši bychom je spíše v první části, tj. ve zpovědní formuli. Oproti sthn. a csl. verzím SJM je lat. text i v této pasáži delší. Už při výčtu obecných hříchů neuvádí autor textu pouze to, že zhřešil ‚slovy, skutky a myšlením‘, nýbrž zdvojuje skutky pleonasmickým vyjádřením *in facto, in opere* (s. 142, 5). V úseku vyjmenovávání hříchů konkrétních se některé přečiny shodují se sthn. a csl. texty, jedná se však zhruba¹⁵⁹ o polovinu hříchů – jde o tučně zvýrazněné fráze v následující pasáži: *in murmuratione, in detractioe, in pollutione, in cibo, in potu, in furtu, in fornicatione, in adulterio, in avaritia, in falso testimonio et periurio et iracundia et homicidio* (s. 143, 6–12). Porovnáme-li lat. text s csl., zjistíme, že ani pořadí hříchů se neshoduje – viz EuchSin (f. 72r, 15–20): [ТЕБѢ ВЪДѢЖ АЗЪ ИСПОВѢДЕНЪ] ЛИХОКЛАТЪВЪИ (*in periurio*) І ЛЪЖА (*falso testimonio*) [...] І ВСѢ ИЗЛИХА, ВЪ ѢДЕНЬИ (*in cibo*) І ВЪ ПИТЬИ (*in potu*) І ВЪ НЕПРАВЕДНѢМЪ СЪПАНЫИ (*in fornicatione, in adulterio*).

Dedikační formule na počátku lat. zpovědní formule *Domine Deus omnipotens* (s. 142, 13) se na rozdíl od sthn. *Trohtin* (SJM – A, s. 182, 1) shoduje s csl. ГОСПОДИ БОЖЕ ВСЕМОГЪИ (EuchSin, f. 72r, 5). V druhé části lat. textu (tj. s. 144, 6 – 149, 3) je osloven i Ježíš Kristus (s. 145, 8; 147, 4; 148, 10 a 149, 3). Stejně tomu je také v SJM – A (s. 184, 14) a SJM – B (f. 117r, 14), nikoliv však v SBZ, kde tato závěrečná modlitba, v níž se oslovení Krista objevuje, chybí. Druhá božská osoba je oslovena i v csl. verzích БОЖЕ СЪИНЕ (EuchSin, f. 72v, 13) a ХРИСТЪ БОЖЕ (ZT, f. 41a, 4). Kromě Boha všemohoucího a Ježíše Krista se však na rozdíl od sthn./csl. verzí orant lat. modlitby vyznává i svatým: *Confiteor tibi, Deus omnipotens, et sanctis tuis*. (s. 144, 1–2). Ačkoliv není oslovena přímo, je v části kající modlitby zmíněna dokonce i osoba Mariina: *sicut delere dignatus fuisti*

¹⁵⁹ Počet nelze stanovit přesně, jelikož o tom, nakolik jsou v tomto kontextu dané lat. a csl. lexémy ekvivalentní (tj. označují-li pořád ještě stejný hřích, nebo už se jedná o provinění jiné), by se dalo polemizovat.

facinora Mariae per fidem illius (s. 147, 6–8).

Textové shody lat. a sthn./csl. verzí jsou spíše nahodilé. I když se po prvním přečtení lat. textu mohlo zdát, že by modlitba mohla sloužit jako předloha či jako inspirace pro případného autora sthn./csl. verze SJM, po detailnější analýze jsme došli k závěru opačnému.

6 Starohornoněmecko-staroslověnský index

V následujícím indexu podáváme přehled sthn. slov vyskytujících se v SJM – A, B a SBZ, jež mají svoji paralelu v csl. překladu EuchSin. Soupis lexikálních paralel je uveden v abecedním řazení. Za pomoci tohoto indexu lze do budoucna lépe zmapovat překladatelskou techniku. Sthn. lexémy udáváme ve tvaru, jak jej uvádí Köblerův AW, csl. paralely uvádíme podle znění pražského SJS.

al	ВЪСЬ
alles uualtanto	ВЪСЕВЛАДЪИКА
almahtig	ВЪСЕМОГЪИ
bī	СЪ
bifelhan	ПРЪДАТИ
bigihtīg werdan	ИСПОВЪДЪНЪ БЪИТИ
daz	ДА
der, diu, daz	ИЖЕ, ѿЖЕ, ѿЖЕ
der eo	ѿЖЕ КОЛИЖЪДО
desēr, desiu, diz	СЪ, СИ, СЕ
dīn	ТВОИ
dionōst	СЛОУЖЪБА
dū	ТЪИ
durft	БЪДА
ein, eino	ѿДИНЪ
enti	И, ЛИ
eo	КОЛИЖЪДО
firgeban	ПОДАТИ

firinlust	ВЪСѢ ИЗЛИХА
fizusheit	ПОМЪШЛѢННІЕ
fona	ОТЪ
fora	ПРѢДЪ
furistantida	ПРАВЪДЪНЪ ЗАМЪСЛЪ
gidank	ПОМЪШЛѢННІЕ, МЪСЛЬ
gihaltan	СЪПАСТИ
gilouba	ВѢРА
gināda	МИЛОСТЬ
ginādīg	МИЛОСТИВЪ
ginerien	ИЗБАВИТИ
ginist	ЖИВОТЪ
gituon	СЪТВОРИТИ
giwerdan	БЪТИ, РАЧИТИ
giwizzida	СИЛА
gizeh	ЛЮБО
gihuggen	ПОМЪНѢТИ
girida	ПОУСТОШЪ
got	БОГЪ, ТРОИЦА
gotas sun	БОЖИИ СЪІНЪ
guot	ДОБРЪ
habēn	ИМѢТИ
harmscara	ДОСТОИНО, ПОКАЗАНІЕ
helfan	ПОМОЦИ
herza	СРЪДЪЦЕ

huora	БЛАДЪ
ih	АЗЪ
in	ВЪ, НА
jā	И
krist	ХРИСТ(ОС)Ъ
leisten	АВИТИ
līb	ЖИВОТЪ
lugin	ЛЪЖА
meinswart	ЛИХОКЛАТВА
miltida	ЦЕДРОТА
mīn	МОИ
missidenken	ЛИХОМЪСЛИТИ, ЛИХО МЪСЛИТИ
missisprehhan	ИЗГЛАГОЛАТИ
missitāt	ЛИХО СЪТВОРЕНИЕ, ГРЪХЪ
missituon	ЛИХО СЪТВОРИТИ
mit	СЪ
muos	ПАДЕНИЕ
muozan	МОЦИ
ni	НЕ
nōtag	НАЖДЕЖ
odo	ЛЮБО, ЛИ, И
ouga	ОКО
queman	ПРИТИ
reht	ПРАВЪДЪНЪ
riuwan	ПОКАЯТИ СЯ

skalk	РАБЪ
sīn	БЪТИ
slāf	СЪПАНИЕ
slāfan	СЪПАТИ
sō	ТАКОЖЕ КОЛИЖЬДО
sōsō	ТАКОЖЕ
sō wio sō	ТАКОЖЕ КОЛИЖЬДО
sulīh	ТАКОЖЕ
sunu	СЪИНЪ
sunta	ГРЪХЪ
sunta gituon	СЪГРЪШИТИ
suntīg	ГРЪШЬНЪ
trank	ПИТИЕ
truhtīn	ГОСПОДЪ
tuon	СЪТВОРИТИ
ubar	ВЪ
ubil	ЗЪЛО
unnōtag	НЕ НЪЖДЕТЪ
unreht	НЕПРАВЕДЪНЪ, В'СЪ ИЗЛИХА
unskamēnti	НЕПОСРАМЛЕНЪ
unwizzanto	НЕ СЪВЪДЪТИ
wahhēn	БЪДЪТИ
waltan	(ВСЕВЛАДЪКА)
wellen	ХОТЪТИ
werdan	БЪТИ

werk	Д'БЛО
weralt	СВ'БТ'Ъ
wesan	Б'ЪГТИ
willo	ЛЮБ'Ъ, БОЛІА
wio	КАКЪ
wizzan	Б'БД'БТИ
wizzanto	СЪВ'БД'Ъ
wort	ГЛАГОЛЪ, СЛОВО
zi	НА

7 Závěr

SJM, jíž jsme se v této práci zabývali, je tématem, které přitahuje pozornost nejen filologů, ale i teologů, církevních historiků a dalších odborníků. Tato modlitba totiž neodlučitelně souvisí s vývojem penitence v raném středověku. Středověkou společností kající praxe doslova pronikala a nutně souvisela s jejími hospodářskými a politickými aspekty.¹⁶⁰ Tento kontext jsme se snažili nastínit v úvodní kapitole, přičemž zorný úhel jsme zaostřili na liturgii a její písemnictví.

Po uvedení kulturně-historických souvislostí jsme se již věnovali rukopisům a v nich dochovaným textům SJM. Nejprve jsme vypracovali přehledný soupis rukopisných doložení SJM jak ve sthn., tak v csl. V souvislosti s tím jsme také vysvětlili okolnosti označení modlitby jako „svatojimramské“. V samostatné kapitole jsme poté načrtli historii bádání v této oblasti; započal jej už koncem 19. stol. V. Vondrák. Ukázali jsme, že názory na vznik i směr překladu sthn. a csl. textů SJM se liší – doložili jsme však zároveň, že v posledních letech mezi vědci zabývajícími se touto oblastí převládá spíše názor takový, že verze sthn. je překladem z lat. a text csl. překladem ze sthn. Domnělý latinský (nebo dokonce řecký) originál ovšem doposud identifikován nebyl. O to jsme se pokusili v 5. kap. Nejprve jsme však podrobili sthn. i csl. rukopisy podrobné analýze co do struktury textu. Výsledky textologického rozboru dokázaly, že jak sthn., tak csl. verze SJM stojí na pomezí zpovědní formule a zpovědní modlitby, respektive jsou sloučením obojího. Na základě těchto výsledků jsme pak porovnali jednu z lat. kajících modliteb zapsanou v rukopise, který obsahuje jednu z verzí SJM. Zjistili jsme, že ze sthn. rukopisných doložení SJM odpovídají svému původnímu umístění nejlépe texty SJM – A a SBZ. Rozhodli jsme se s textem SJM porovnat lat. zpovědní modlitbu s incipitem *Confessio* doloženou v rkp. b 9 na s. 142–149.¹⁶¹ Ta se sice na první přečtení mohla zdát jako možná lat. předloha, či alespoň text, který mohl sloužit německému skladateli jako inspirace, po důkladnějším srovnání jsme však došli k závěru, že předlohou ani inspirací být nemohla. Konečně jsme také vypracovali starohornoněmecko-staroslověnský index, který může být do budoucna vhodnou pomocí při analýze překladatelské techniky SJM.

---

¹⁶⁰ MRŇÁVEK 2018a, s. 152.

¹⁶¹ Zápis té samé modlitby jsme poté dohledali i v jednom ze santgallenských rkp.

Jazykové komparaci sthn. a csl. verze SJM už bylo věnováno mnoho studií, zkoumaný jazykový materiál však dosud nebyl důkladně porovnáván s jeho možnými předlohami. Do budoucna by bylo vhodné hledat možnou lat. předlohu i v jiných rkp., a neomezovat se pouze na ty, které obsahují sthn. zápis SJM. Kromě toho by si tato modlitba zasloužila (minimálně ve slovanské tradici pro text SJM v EuchSin a ZT) komentovanou kritickou edici s překladem do češtiny. Pokud je nám známo, zatím žádná taková nevznikla.

8 Seznam citovaných děl

8.1 Rukopisy

b 9 [Poenitionale. Orationes. Hymni. Liturgica varia. Bayerische Beichte. St. Emmeramer Gebet], Národní knihovna České republiky, Praha. Online dostupný z http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KPTK_0B_9_____3FVBQSC-cs [5–7–2019].

Clm. 14345, Bayerische Staatsbibliothek, München. Online dostupný z <https://daten.digital-sammlungen.de/~db/0002/bsb00024480/images/index.html?fip=193.174.98.30&seite=239&pdfseitex=>> [5–7–2019].

Clm. 14392 Bayerische Staatsbibliothek, München. Online dostupný z http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00046512/image_1 [5–7–2019].

Cod. Sang. 23 [Folchart Psalter], Stiftsbibliothek, St. Gallen. Online dostupný z <https://www.e-codices.unifr.ch/fr/csg/0023/24/0/Sequence-240> [5–7–2019].

Cod. Sang. 913 [Vocabularius S. Galli], Stiftsbibliothek, St. Gallen. Online dostupný z <https://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/0913> [5–7–2019].

Dečani 67, Манастир Високи Дечани. Online dostupný z https://www.decani.org/en/67-14#!decani_067_001 [5–7–2019].

№ 960 [Zajkovski trebnik], Национална библиотека Св. Св. Кирил и Методий. Online dostupný z <http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/record/3000096072608> [5–7–2019].

Rkp. 184, Bibliothèques d'Orléans. Online dostupný z http://aurelia.orleans.fr/wrap/img-viewer/MS0184/452346101_MS0184_200299_JPEG/iipviewer.html?np=452346101_MS0184_200299_20000000.JPG&nd=452346101_MS0184_200299_20000184.JPG&base=smets&vcontext=mets&ns=452346101_MS0184_200299_20000166.JPG [5–7–2019].

8.2 Edice

Ehrismann, G. (ed.) (1932): *Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters. Bd. 1.: Die althochdeutsche Literatur*. 2. Aufl. München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Hološnjaj, B. (ed.) (1995): *Zajkovski Trebnik N. 960 der Nationalbibliothek „Hl. Kirill und Methodij“ in Sofia (Bulgarien). Dissertatio ad doctoratum*. Roma, Pont. Ist. Orientale.

Migne, J.-P. (ed.) (1841–1864): *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina*, 221 vols., Paris, Migne. Online dostupné z: <<http://patristica.net/latina/>> [15–7–2019].

Nahtigal, Rajko (ed.) (1941): *Euchologium sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. I. del. Fotografski posnetek*. Ljubljana.

Nahtigal, Rajko (ed.) (1942): *Euchologium sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. II. del. Tekst s komentarjem, s prilogo posnetka prvega lista odlomka Sinajskega služebnika*. Ljubljana.

Steinmeyer, E. von (ed.) (1916): *Die kleineren althochdeutschen Sprachdenkmäler*. Dublin/Zürich, Weidmann. Online dostupné z <<https://archive.org/details/diekleinerenalth00stei/page/308>> [2–5–2019].

Tsibranska-Kostova, M. – Mirčeva, E. (eds.) (2012): *Зайковски требник от XIV век: изследване и текст*. София, Траянов.

8.3 Literatura

Adam, A. (2008): *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha, Vyšehrad.

Althochdeutsches Wörterbuch. Auf Grund der von Elias v. Steinmeyer hinterlassenen Sammlungen im Auftrag der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Bearbeitet und herausgegeben von Elisabeth Karg-Gasterstädt und Theodor Frings. Leipzig, 1952-2015ff. Dostupný online z <http://awb.saw-leipzig.de/cgi/WBNetz/wbgui_py?sigle=AWB&lemid=AG00001&mode=Gliederung&hitlist=&patternlist=&mainmode=>> [5–7–2019].

- Andreeva, V. (1985): Старобългарската изповедна молитва от Синайския требник и нейното старонемско съответствие – Сант-Емерамската молитва. In: *Старобългарска литература*, 17, s. 85–97.
- Arranz, M. (1988): La liturgie de l'Euchologe slave du Sinai. In: *Orientalia Christiana Analecta*, 231, s. 15–74.
- Baroffio, G.: *Corpus Italicum Precum*. Online dostupné z <http://bazica.org/giacomo-baroffio-corpus-italicum-precum.html> [5–7–2019].
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. 3. přepracované vyd., Praha, Česká biblická společnost, 1993.
- Bierbauer, K. (1990): *Die vorkarolingischen und karolingischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek: Textband*. Wiesbaden, Reichert, s. 117–118. Online dostupné z http://bilder.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0470a_a118_JPG.htm [5–7–2019].
- Brakmann, H. (2015 [2017]): Der Gottesdienst der östlichen Kirchen. Teil 2, In: *Archiv für Liturgiewissenschaft*, 57, s. 117–285.
- Cibulka, J. (1958): *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě*. Praha, ČSAV.
- Čajka, F. (2018): Modlitva o izbavení ot bluda v rukopisu KB 12/1089. In: *Konstantínové listy*, 11/1, s. 105–118.
- Čermák, V. (2013): Old Church Slavonic Literature and Its Manuscripts Tradition. In: *Cyril a Metoděj – doba, život, dílo // Cyril and Methodius – Their Era, Lives and Work*. Mitáček, J. (ed.). Brno, Moravské zemské muzeum, s. 55–68.
- Dannheimer, H. – Haas-Gebhard, B. (2012): Neue Ermittlungen im Fall des Bischofs Emmeram, in: *Bayerische Vorgeschichtsblätter*, 77, s. 109–128.
- Džonov, B. (1979): Die angeblichen Entlehnungen in der altbayrischen Beichte und in St. Emmeramer Gebet, In: *Paleobulgarica*, 1, č. 3, s. 60–69.
- Förster, J. (2007) (ed.): *Arbeo z Freisingu: Život a umučení svatého Jimrama, mučedníka*. Praha, Karolinum.
- Grafenauer, I. (1939): Starobavarska (svetoemeramska) molitev v starem slovenskem i stosl. jeziku. In: *Slovenski jezik*, 2, Ljubljana, s. 8–54.

- Hoffmann, F. (1999): *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá – Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Monasterii Teplensis Ordinis Praemonstratensis. Díl 1. Rukopisy*. Praha, Archiv AV ČR, s. 336–342.
- Choy, R. S. (2016): *Intercessory Prayer and the Monastic Ideal in the Time of the Carolingian Reforms. Oxford Theology and Religion Monographs*. Oxford, Oxford University Press.
- Isačenko, A. V. (1942): Die althochdeutschen Beichten und ihre altslavisches Übersetzung. In: *Zeitschrift für slavische Philologie*, 2, s. 283–309.
- Isačenko, A. V. (1943): Jazyk a pôvod Frizinských pamiatok. In: *Spisy Slovenskej akademie vied a umení*, zv. 1, Bratislava, s. 1–105.
- Ivanov, S. A. (2012): *Byzantské misie aneb je možné udělat z barbara křesťana?* Přel. Michal Téra. Červený Kostelec, Pavel Mervart.
- Jagić, V. (1913): *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.
- Kalhous, D. (2019): Velká Morava a její dědictví. In: Jan Klápště, Ivan Šedivý (eds.), *Dějiny Česka*. Praha, NLN, s. 15–21.
- Karlinskij, A. E. (1969): Старославянская версия Сант-Эммерамской МОЛИТВЫ. In: *Типология и взаимодействие славянских и германских языков*, Минск, s. 135–162.
- Köbler, G. (2014): *Althochdeutsches Wörterbuch*, 6. vyd. Online dostupné z <http://www.koeblergerhard.de/ahdwbhin.html> [23–4–2018].
- Lewis, Ch. T. – Short, Ch. (1879): *A Latin Dictionary*. Oxford, Oxford University Press.
- Lobkowicz, V. F. (1993): *Klášter Teplá minulost – současnost*. Třebíč, Arca JiMfa.
- Marinčák, Š. (2005): Slovanská liturgia – liturgické dedičstvo byzantskej misie z 9. storočia? In: *Slavica Slovaca*, 40, č. 1, Bratislava, s. 34–62.
- Masser, A. (1978): Altbairische Beichte. Altbairisches Gebet (St. Emmeramer Gebet). In: *Die deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon. Bd. 1*. Berlin, New York, de Gruyter, sl. 273–276.

- Miklosich, F. (1862–1865): *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae.
- Moszyński L., (1994): Znaczenie przedcyrylometodejskich tekstów słowiańskich związanych z misją salzburską dla kształtowania się ogólnosłowiańskiej terminologii chrześcijańskiej. In: *Łódzkie Studia Teologiczne*, č. 3, s. 121–131.
- Mrňávek, T. (2018a): Milosrdenství v modlitbách pokání byzantského euchologia. In: Lichner, M. (sest.): *Teologálne čnosti z interdisciplinárneho pohľadu. Zborník príspevkov z interdisciplinárnej medzinárodnej vedeckej konferencie*. Trnava, Dobrá kniha, s. 301–316.
- Mrňávek, T. (2018b): Pokání v některých byzantských euchologiích. In: Mrňávek (2019): Střípky k výzkumu duchovní kultury v písemnictví byzantsko-slovanského obřadu. In: *Pohľady do problematiky cyrilскеj písomnej tradície na Slovensku*. Bratislava, s. 107–112.
- Nikolasch, F. (1974): *Die Feier der Buße. Theologie und Liturgie*. Würzburg, Echter Verlag.
- Padberg, L. E. von (2009): *Die Christianisierung Europas im Mittelalter*. Stuttgart, Reclam.
- Pentkovskij, A. M. (2014): Славянское богослужение в архиепископии святителя Мефодия. In: *Свети Кирило и Методије и словенско писано наслеђе, 863-2013*, Beograd, Institut za srpski jezik, s. 25–102.
- Pentkovskij, A. M. (2016): Славянское богослужение византийского обряда и корпус славянских богослужебных книг в конце IX - первой половине X веков. In: *Slovne*, 2, s. 54–120.
- Pražák, J. – Novotný, F. – Sedláček, J. (1910): *Latinsko-český slovník*. Praha.
- Repp, F. (1957): Zur Kritik der kirschenlavischen Übersetzung des sog. St. Emmeramer Gebet im Euchologium Sinaiticum. In: *Zeitschrift für slavische Philologie*, 22, s. 315–332.
- Ryba, B.: *Pravidla pro transkripci latinských literárních rukopisných textů*. Nerepublikováno. Výtah z pravidel dostupný online zde [<https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/AR2B62/um/Ryba_1_.pdf >](https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/AR2B62/um/Ryba_1_.pdf) [30–6–2019].

- Schmidt, W. (2007): *Geschichte der deutschen Sprache. Ein Lehrbuch für das germanistische Studium*. 10. vyd. Stuttgart, S. Hirzel Verlag.
- Schmitz, H. J. (1883): *Die Bußbücher und die Bußdisziplin der Kirche: nach handschriftlichen Quellen*, vol. 1, Mainz, Kirchheim. . Online dostupné z <<https://archive.org/details/diebussbcherund00schmgoog/page/n111>> [16–7–2019].
- Schneider, T. (1979): Busse. In: Schneider, T., *Zeichen der Nähe Gottes: Grundriss der Sakramententheologie*. Mainz, Matthias-Grünwald-Verlag, s. 187–219.
- Slovník jazyka staroslověnského I–IV*. Praha, 1966–1997.
- Strabo, W. (2012): *Vita Sancti Galli. Das Leben des heiligen Gallus*. Přel. F. Schnoor, pozn. a doslov E. Tremp. Stuttgart, Reclam.
- Šenk, M. (2019): *Christianizace Velké Moravy jako součást kulturně desintegračních procesů mezi Byzantskou říší a Západem*. Bakalářská práce, vedoucí práce Drahomír Suchánek. Praha, Ústav světových dějin FF UK.
- Taft, R. F. (2011): *Stručné dějiny byzantské liturgie*. Přel. Tomáš Mrňávek. 2. vyd. Olomouc, Refugium.
- Trunte, N. (2004): Die römische Mission Konstantins des Philosophen. Zur rhomäischen Diplomatie der 60er Jahre des 9. Jahrhunderts. In: *Preslavská knihovna škola*, 7, s. 241–278.
- Tsibranska, M. (2000): Аспекти на разпространението на старобългарската изповедна (Сант Емерамската) молитва в южнославянската писменост. In: *Кирило-Методиевски студии*, s. 187–196.
- Tsibranska-Kostova, M. (2011): *Покаяната книжнина на Българското средновековие IX–XVIII в. (езиково-текстологични и културологични аспекти)*, София, Валентин Траянов.
- Tsibranska-Kostova, M. (2012): Към историята на изповедния чин на славянския Юг през XIV век. In: *Старобългарска литература*, 45–46, s. 245–272.
- Tsonev, B. (1923). *Catalogue and Description of the Slavic Manuscripts in the National Library in Sofia*, vol. 2. Sofia, s. 114–115.

- Turilov, A. (2013): Зайковский требник. In: *Православная энциклопедия*, vol. 19, s. 528. Dostupné online z <<http://www.pravenc.ru/text/182485.html>> [30–6–2019].
- Unger, J. (2011): Odras christianizace Moravy v archeologických pramenech. In: *Christianizace českých zemí ve střeoevropské perspektivě*. 1. vyd. Brno, Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, s. 19–71.
- Vaillant, A. (1960): L’Eucologe du Sinaï. Particularités de la langue du texte. In: *Byzantinoslavica*, XXI, 1, s. 75–87.
- Vašica, J. (1996): *Literární památky epochy velkomoravské. 863–885*. Ed. Zoe Hauptová. 2. vyd. Praha, Vyšehrad.
- Vavřínek, V. (2013): *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha, Vyšehrad.
- Vepřek, M. (2013): *Modlitba sv. Řehoře a Modlitba vyznání hříchů v církevněslovanské a latinské tradici*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Vondrák, V. (1894): Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den Freisinger Denkmälern. In: *Archiv für slavische Philologie*, 16, 118–132.
- Vondrák, V. (1903): Studie z oboru církevněslovanského písemnictví. In: *Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, tř. III, č. 20, Praha, 1–179.
- Vrablec, J. (1999): Obnovení pokání ve světle dějin In: Opatrný, A., *Obnova svátosti pokání. Výběr ze statí prof. Jozefa Vrablice*. Pastorační středisko, Praha, s. 4–9.
- Wunderle, E. (2011): *Die Handschriften aus St. Emmeram in Regensburg, Bd. 3, Clm 14261–14400*, neu beschrieben von Friedrich Helmer unter Mitarb. von Hermann Hauke und Elisabeth Wunderle, Wiesbaden, s. 281–284. Online dostupné z <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00093400/image_302> [5–7–2019].
- Zerhau, L. (2003): *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad, Refugium.

9 Příloha

Zde přikládáme texty rukopisů citovaných v diplomové práci. Pokud už byl daný text edičně zpracován (týká se textů ve sthn. a csl.), uvádíme znění vydané v edici, pouze u sthn. textů jsme zápis mírně modifikovali (dělení řádků).

Sthn. texty byly edičně zpracovány již v r. 1916 Steinmeyerem v publikaci *Die kleineren althochdeutschen Sprachdenkmäler*.¹⁶² Další edici včetně podrobnějšího a komparativně zaměřeného pojednání týkající se nejen těchto 3 zpovědních modliteb přináší 1. díl Ehrismannových *Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters: Die althochdeutsche Literatur* z r. 1932. V případě SJM – A, B a SBZ se držíme edičního vydání Steinmeyerova, u Euch vycházíme z edice Nahtigalovy *Euchologium sinaiticum. Starocerkveno-slovanski glagolski spomenik* z r. 1942 s u textu ZT vycházíme z jeho nejnovější edice zpracované Tsibranskou-Kostovou – Mirčevou *Зайковски требник от XIV век: изследване и текст* z r. 2012.

Dále se řídíme následujícími vlastními zásadami:

- Číslo strany/fovia uvádíme v hranatých závorkách.
- Řádky značíme arabskými číslicemi vlevo – toto číslování odpovídá pořadí řádků v rukopisném originále.
- Nečitelné nebo těžko rozluštitelné místo značíme takto: [...].
- Později připsané písmeno stejnou rukou značíme horním indexem.
- Vytučněné pasáže značí text připsaný jinou (mladší) rukou.

9.1 Starohornoněmecké texty

Na rozdíl od Steinmeyerovy edice zachováváme řádky podle originálů.

SJM – A

[182]

1 Trohtin, dir uuirdu ih

2 pigihtik allero minero

---

¹⁶² STEINMEYER 1916, s. 309–315.

3 suntono enti missatateo,
4 alles de ih eo missasprach
5 edo missateta ædo missa-
6 dahta, uuorto enti uuercho
7 enti kadancho, des ih ky-
8 hukkiu ædo nikiukku,
9 des ih uuizzanto ædo un-
10 uuizzanto, notac ædo un-
11 notac, slaffanto ædo uuah-
12 ento: meinsuuarteo
13 enti lukino, kyridono

[183]

1 enti unrehtero fizusheito,
2 huorono so uue so ih so ki-
3 teta, enti unrehtero firin-
4 lusteo in muose enti in tran-
5 che enti in unrehtemo
6 sla^ffe: daz du mir, trohtin,
7 kanist enti kanada farkip,
8 enti daz ih fora dinen augon
9 unscamanti si, enti daz ih
10 in derru uueroltti minero
11 suntono riuun enti harm-
12 scara hapan mozi, soliho
13 so dino miltida sin. alles
14 uualtenteo trohtin, [...]

[184]

1 kot almahtigo, kauerdo
2 mir helfan enti kauerdo
3 mir farkepan kanist enti
4 kanada in dinemo rihe.
5 Kot almahtigo, kauerdo

6 mir helfan enti kauuizzi
7 da mir ia furistentida
8 ia gaotan uuillun saman
9 mit rehten galaupon **mir**
10 **fargepan za dinemo dionoste.**
11 trohtin, du in desa uueralt
12 quami suntige za ganerienne,
13 kauuerdo mih cahaltan
14 enti kanerien. Christ, cotes

[185]

1 sun, uuiho trohtin, soso
2 du uuelles enti dino cana-
3 da sin, tuo pi mih suntigun
4 enti unuurdigun scalh
5 dinan. uuiho truhtin,
6 kanadigo got, kauuerdo
7 mir helfan suntikemo
8 enti fartanemo dinemo
9 scalhe, uuanentemo
10 dinero kanadono. enstigo
11 enti milteo trohtin, du
12 eino uueist uueo mino
13 durfti sint: in dino kanada
14 enti in dino miltida,

[186]

1 uuiho truhtin, pifilhu
2 min herza ia minan cadanc
3 ia minan uuillun ia minan
4 mot ia minan lip ia miniu
5 uuort ia miniu uuerh.
6 leisti, uuiho truhtin, dino
7 kanada in mir suntigin

8 enti unuuiridigin scalhe
9 dinemo. kauuerdo mih
10 canerien fona allemo upile.

* * *

SJM – B

[117r]

1 Trohtin, dir uuirdu ih pigihtig allero minero suntano enti minero missatateo,
2 alles des ih eo missasprahhi oda missatati oda missadahti, uuorto
3 enti uuercho enti gadancho, des ih kihugku oda nigihugku, des ih
4 uuizzanto geteta oda unuuzzanto, notag oda unnotag, slaffanto
5 oda uuahento: meinsuerto enti lugino, kiridono enti unrehtero
6 uizusheito, hurono so uue so hi sio giteta, enti unrehtero firinlusto
7 in musa enti in trancha enti in unrehtemo slaffa; daz du mir, trohtin,
8 kenis enti ginada farkip, daz ih fora dinen ougun unscamanti mozzi uuesan,
9 enti daz ih in desaro uueralti minero missatato riuun enti harmscara hapan
10 mozzi, soliho so dino miltada sin. alles uualtanto trohtin, got almahtigo,
11 kauuerdo mir helfan enti gauuerdo mir fargeban keuuizzida enti
12 furistentida, cutan uuillun mit rehtan galoupon za dinemo deonosta. trohtin
13 du in desa uuerolt quami suntiga za generienna, kauuerdo mih gahaltan
14 enti ganerien. Christ, cotas sun, trohtin, soso du uuelles enti soso dir gezeh si,
15 tua pi mih scalh dinan. trohtin, ganadigo kot, keuuerdo mir helfan dinemo
16 scalhe. du eino uuest, trohtin, uue mo durfti sint. in dino genada, trohtin,
17 pifilhu min herza, mina gadancha, minan uuillun, minan mot, minan
18 lip, miniu uuort, miniu uuerh. leisti, trohtin, dino ganada uper mih suntigan
19 dinan scalh. kaneri mih, trohtin, fonna allemo upila.

* * *

SBZ

[328]

1 Truhtin, dir uuirdu ih pigih-
2 tik allero minero suntino enti missatatio, alles des ih
3 io missasprah eddo missateta eddo missadahta, uuorto
4 enti uuercho enti kidancho, des ih kihukkiu eddo ni-

5 gahukkiu, des ih uuizzanto kiteta eddo unuuizzanto,
6 notak eddo unnotak, slaffanti eddo uuachenti: mein-
7 suartio enti lugino, kiridono enti unrehtero fizus-
8 heiti, huorono so uuie so ih sio kiteta, enti unrehtero
9 firinlustio in muose, in tranche enti in unrechtemo
10 slafe: daz tu mir, truhtin, kinist enti kinada kauuer-
11 dos fargepan, daz ih fora dinem augom unskamenti si
12 enti daz ih in deseru uueralti minero missatatio hriuun
13 enti hamskara hapen muozzi, solihho so dino miltida
14 sin, alles uualtantio truhtin.

9.2 Církevněslovanské texty

Zkratky rozepisujeme podle znění pražského SJS.

EuchSin

[72r]

5 г(оспод)и б(ож)е всемогъзи, тебѣ бждѣ азъ и-
6 сповѣденъ всѣхъ моихъ грѣхъ і
7 моего лиха сътворениѣ сего, еже ко-
8 лиждо изглаголахъ, и лихо сътвори-
9 хъ, і лихо мзслихъ, гл(агол)омъ ли
10 дѣломъ, ли помзшлениемъ,
11 всего еже азъ помъниѣ, любо
12 не помъниѣ, ѣже азъ съвѣдъи
13 съгрѣшихъ, любо не съвѣдъи, нѣ-
14 ждеѣ любо не нждеѣ, съпа ли
15 бѣда • лихоклатвѣ, і лъжа, і въ
16 помзшленѣи неправеднѣ • поу-
17 стоши і блади, ѣкоже азъ колижъ-
18 до сътвори хъ • і всѣ излиха, въ ѣ-
19 денѣи • і въ питѣи • і въ неправе-
20 днѣмъ съпанѣи, молиѣ та, г(оспод)и

21 божє мои, да тѣ ми рачилъ, жи-
22 вотъ и милость подати • да и а-
23 зъ не посрамленъ предъ очима
24 твоима бѣдѣ, і да азъ еце на

[72v]

1 семь свѣтѣ • моихъ грѣхъ пока-
2 ѣ са • і достоино покаяние имѣ-
3 ти можѣ, божє твоѣа щедротѣ
4 сѣтѣ • всевлѣдѣко г^осподѣ, троице божє
5 всемогѣ, бѣди ми помощни-
6 къ • і бѣди ми подавѣи силѣ •
7 і мѣдрость • і правѣденъ за-
8 мѣклъ, і добрѣ волѣи • съ пра-
9 ведѣноѣ вѣроѣ, на твоѣи слоу-
10 жѣбѣ г^осподѣ, тѣ единъ на съ свѣ-
11 тѣ приде грѣшникѣ избавитѣ •
12 бѣди ма сѣпѣсѣ, избави ма
13 г^осподѣ божє сѣне г^осподѣ, божє тѣ хощеши,
14 божє ти любо, сѣтвори съ мно-
15 ѣ рабомѣ твоимѣ, милости-
16 вѣи еи божє, рачи ми помощи
17 твоемоу рабоу, тѣ единъ вѣси
18 г^осподѣ, какѣи моѣа сѣтѣ бѣдѣи,
19 вѣ твоѣи милостѣ прѣданѣ азъ
20 мое срѣдѣце • і моѣи мѣсль • і
21 моѣи любовь • і мои животѣ •
22 і моѣа грѣхѣи, отъложи, моѣ
23 словеса, і мое дѣло оконѣда-
24 и г^осподѣ, і твоѣи милостѣ • вѣ мнѣ
25 грѣшникѣ рабѣ твоимѣ ави, і и-

26 ЗБАВИ МА Г<ОСПОД>І, ОТЪ ВСЕГО ЗЪЛА

[73r]

1 НЗИНЪ И ПРИСНО И • ВЪ ВЪКЪЗИ ВЪКОМЪЗЪ.

* * *

ZT

[40a]

15 «ВА»ТАІА ТРОИЦЕ БОЖЕ ВСЕМОГЕИ. ТЕБЪ БЖДЪЖЪ

16 АЗЪ ИСПОВѢДНИКЪ ВСѢХЪ МОИХЪ ГРѢХЪ.

17 И МНОГО ЛИХАГО МОЕГО СЪТВОРЕНИА.

18 ЕЛИКО ПОМЫСЛИХЪ, И ЕЛИКО СЪТВОРИХЪ.

[40b]

1 ГЛАГОЛОМЪ ИЛИ ДѢЛОМЪ И ПОМЫШЛЕНИЕМЪ

2 ВЪСЕ ЖЕ АЗЪ ПОМЕНЪ. НЕЖЕ ВЪДЫІ ИЛИ

3 ВЪДЫІ СЪТВОРИХЪ, НЖДЕЖЪ ЛЮБО НЕ НЖ-

4 ЖДЕЖЪ. СПЕ ИЛИ НЕСПЕ. ЛИХЫІЖЪ КЛЕТВЫІ

5 И ЛЪЖЕ. И ВЪ ПОМЫШЛЕНІИ НЕПРАВЕ-

6 ДНЬІА ПОУСТОШИ ЛЮВОДЕИСТВА. ЖЖЕ

7 АЗЪ КОЛИЖДО СЪТВОРИХЪ. И ВЪСА ИЗЛИХА ВЪ

8 ІАДЕНІИ И ВЪ ПИТІИ. И ВЪ НЕПРАВЕДНЪ-

9 МЪ СПАНІИ. МОЮ ТУ ТЕ Г<ОСПОД>И БОЖЕ МОИ. ДА БЫ

10 ТЫІ РАЧИЛЪ ЖИВОТЬ И МИЛОСТЬ ДАТИ МНЪ.

11 ДА И АЗЪ ПРѢДЪЗЪЧУИМА ТВОИМА НЕПОСРА-

12 МЛЕНЪ БЖДЪЖЪ. ДА И АЗЪ ЕЩЕ НА СЕМЪ СВѢ-

13 ТЪ МОИХЪ ГРЕХЪ ПОКАЮ СЕ. ДОСТОИНО

14 ПОКАІАНИЕ ИМѢТИ МОГЪИ. ІАКОЖЕ

15 ТВОЕ ЦЕДРОТИ СЖТЪ. ВСѢМИ ВЛАДІИ

16 Г<ОСПОД>И. Г<ОСПОД>И ВСЕМОГЕИ БЖДИ МИ ПОМОЦІ-

17 НИКЪ. И ДАЖДЪ МИ СИЛОУ И МЪДРОСТЬ.

18 И ПРАВЕДНИИ СЪМИСЛЬ. ДОБРОУЖЪ ВО-

[41a]

1 лю съ праведнож вѣрож. на твож слоужбоу
2 господи. ты бо едины насъ грѣшникии избави
3 въ тьмы. и на свѣтъ приведе. бѣди ми
4 спасъ избави ме христѣ боже. какоже ты хоцещи.
5 какоже ты любвиши. сътвори съ множ
6 рабомъ твоимъ господи милостиве. боже всхо-
7 ци помощи мнѣ рабоу твоемоу. ты
8 бо едины въси бѣды мож какы сѣтѣ.
9 въ твоѣ же милованиѣ прѣдаж мое
10 срѣдце. мое мѣсли, мои животъ. моя
11 слова. ѿложи оубо мое дѣло и кон-
12 чан господи. и твож милость яви въ мнѣ грѣ-
13 шнымъ рабѣ твоємъ. избави ме
14 ѿ всякого зла. како тебе хвалеть все
15 силы небесныѣ боже кадишь, и тебѣ славоу въ-
16 зсиламо вѣтъцоу и сѣиноу и свѣтомуу дѣоу хоу ꝛ

9.3 Latinské texty

Níže v levém sloupci předkládáme latinský text z rkp. b 9 (s. 142–149). Při prepisu textu jsme se řídili *Pravidly pro transkripci latinských rukopisných textů* Bohumila Ryby s jedinou odchylkou – XPC je prepisováno jako Christut, nikoliv Cristus. Vpravo uvádíme náš překlad do češtiny. Dva další lat. texty z Cod. Sang. 23 (s. 24–25) a rkp. 184 (s. 327) uvádíme v přesném znění podle CIP.

Rkp. b 9

originál	překlad
[142] 12 CONFESSIO 13 Domine Deus omnipotens, tibi confiteor 14 omnia peccata mea,	[142] VYZNÁNÍ [HŘÍCHŮ] Pane Bože všemohoucí, tobě vyznávám všechny své hříchy,

<p>[143]</p> <p>1 que tibi non sunt abscondita, 2 quia valde peccavi, ego in- 3 dignus, coram te et coram 4 sanctis angelis tuis, in verbo, 5 in facto, in opere et cogitatio- 6 ne, in murmuratione, in 7 detractioe, in pollutione, 8 in cibo, in potu, in furtu, 9 in fornicatione, in adulte- 10 rio, in avaritia, in falso 11 testimonio et periurio et ira- 12 cundia et homicidio et aliorum 13 delictorum meorum, quo- 14 rum non est numerus.</p>	<p>[143]</p> <p>které před tebou nejsou skryté, neboť jsem velmi zhřešil, já ne- hodný, před tebou a před tvými svatými anděly, slovem, činem, skutkem i myšle- ním, reptáním, pomlouváním, poskvrnou, jídlem, pitím, krádeží, smilstvem, cizoložstvím, lakomstvím, lživým svědectvím a křivopřísežnictvím a hně- vivostí a vraždou a jinými přečiny, jichž je nespočet.</p>
<p>[144]</p> <p>1 Confiteor tibi, Deus omnipotens, et sanctis 2 tuis. Nunc autem scio, quod aliter 3 salvari non possum nisi per tuam 4 largam clementiam et puram 5 confessionem et veram poeni- 6 tentiam. Obsecro te, Domina- 7 tor, Domine, ut ne irascaris contra 8 me, iniquissimum servum tuum 9 eo, quod praesumo nominem sanctum tuum invo- 10 care. Quia non sum dignus, 11 ego peccator sceleratissimus, 12 oculos meos ad caelum levare 13 aut corpus meum pollutum 14 in sanctam tuam aecclesiam intro-</p>	<p>[144]</p> <p>Vyznávám se tobě, Bože všemohoucí, a tvým svatým. Nyní však vím, že nemohu být spasen jinak než skrze tvou obrovskou milost a čisté vyznání a pravé po- kání. Prosím tě, Vládce, Pane, aby ses na mě, svého nejnehodnějšího služebníka, nehněval za to, že se opovažuji vzývat tvé svaté jméno. Neboť nejsem hoden, já hříšník nejhorší, pozvednout své oči k nebi nebo uvést své nečisté tělo ve tvou svatou církev,</p>
<p>[145]</p> <p>1 ducere, nec non ad sanctum alta- 2 re tuum accedere aut cor- 3 pus tuum et sanguinem in 4 os meum coinquinatum ad- 5 sumere. Sed nescio, ubi fugiam, 6 nisi ad tuam gratiam, vel ad 7 quem me interpellam, 8 nisi ad te, Dominum meum, Iesum Christum, 9 quia tu es liberator hominis 10 peccatoris et non vis mortem 11 eius, sed ut convertatur et vi- 12 vat. Ego sum pessimus et ne- 13 quissimus, super omnes, qui in 14 universo orbe commorantur.</p>	<p>[145]</p> <p>ani přistoupit ke tvému svatému oltáři nebo přijmout tvé tělo a krev do svých znečištěných úst. Ale nevím, kam bych se utekl, než-li ke tvé milosti, nebo na koho bych se obrátil, než na tebe, svého Pána, Ježíše Krista, neboť ty jsi osvoboditel hříšného člověka a nechceš jeho smrt, ale aby se obrátil a žil. Jsem nejhorší a nej- bídňější, nade všechny, kteří pobývají v celém světě.</p>

<p>[146]</p> <p>1 Quia ab infantia mea diabolo 2 servivi et peccare numquam 3 cessavi in omnibus vitiis atque 4 peccatis, quas operari solent 5 omnes iniqui et Domino odibiles, 6 et innumeris cogitationibus 7 malis et in otiosis sermonibus 8 et in malis verbis insuper et in 9 operibus pessimis depravatus. 10 Eo, quod ab antiquo hoste supe- 11 ratur sum atque ligatus et non 12 possum absolvi, nisi tu, qui 13 omnipotens es sancta Trinitas, per tuam 14 inmensam pietatem me</p>	<p>[146]</p> <p>Neboť od dětství jsem sloužil ďáblu a nikdy jsem hřešit nepřestal ve všech svých neřestech a hříších, které mají ve zvyku činit všichni nespravedliví a Pánem nenávidění, a v nespočetných zlých myšlenkách a v zahálčivých řečech a ve zlých slovech [vyřčených] z povýšenosti a zkažený v nejhorsších skutcích. Tím, že jsem poražen dávným nepřítelem a svázán a nemohu se osvobodit, pokud se mě ty, který jsi všemohoucí svatá Trojice, neuráčíš skrze svou nezměrnou</p>
<p>[147]</p> <p>1 absolvere digneris. Qui habes 2 potestatem alligandi et sol- 3 vendi, occidendi et vivifican- 4 di, peto, Domine, Iesu Christe, ut per 5 fidem meam deleas univer- 6 sa delicta mea, sicut delere 7 dignatus fuisti facinora 8 Mariae per fidem illius et alios 9 plurimos, quos perire noluiti. 10 Libera me, Domine, Deus Israel, ex omnibus 11 peccatis meis et defende me 12 a nequissimis demoniorum 13 insidiis, ut merear per sancti Spiritus 14 gratiam ad dexteram tuam</p>	<p>[147]</p> <p>milost osvobodit. [Ty,] který máš moc svázat i roz- vázat, zabít i oživit, žádám, Pane, Ježíši Kriste, abys skrze mou víru smazal všechny mé hříchy, jako jsi ráčil smazat Mariiny hříchy skrze její víru a mnoho dalších, které jsi nechtěl nechat zahynout. Vysvobod' mě, Pane, Bože Izraele, ze všech mých hříchů a ochraň mě před nejbídnějšími nástrahami démonů, abych si zasloužil být skrze milost Ducha svatého po tvé pravici</p>
<p>[148]</p> <p>1 cum ovibus computari, et 2 non ad sinistram cum aedis, 3 quos perituros nemo dubitet. 4 Adiuva me, Deus, quia tu es Salva- 5 tor meus, et mitte in me volun- 6 tatem tuam et confirma illam 7 in corde meo, ut permanere 8 possim in tuo sancto servitio 9 a modo et usque in sempiter- 10 num. Da mihi, Domine, Iesu Christe, 11 patientiam, caritatem atque 12 humilitatem, quia sine his 13 tribus virtutibus ad te mi- 14 nime pervenitur, et concede mihi</p>	<p>[148]</p> <p>spočítán s ovceci, a ne s kůzlaty po tvé levici, o jejichž uhynutí by nikdo nepochyboval. Pomoz mi, Bože, protože ty jsi můj Spasi- tel, a pošli do mě svou vůli a utvrď ji v mém srdci, abych mohl vytrvat ve tvé svaté službě od nynějška až na věky. Dej mi, Pane, Ježíši Kriste, trpělivost, lásku a pokoru, protože bez těchto třech ctností se k tobě vůbec nepříjde, a uděl mi milost</p>

[149] 1 veniam delictorum meorum 2 et bonam perseverantiam usque 3 in finem, per te, Christe Iesu, qui cum...	[149] odpuštění mých přečinů a dobrou výdrž až do konce, skrze tebe, Kriste Ježíši, který s...
--	---

Cod. Sang. 23, s. 24–25¹⁶³

„Domine deus omnipotens tibi confiteor delicta mea quae tibi non sunt abscondita quia valde peccavi ego indignus coram te et coram angelis tuis in verbo in facto in murmuratione in detractioe in cibo in potu in furtu in falso testimonio et aliorum delictorum meorum perpetratione quorum non est numerus Obsecro te domine ne irascaris contra me iniquissimum servum tuum eo quod praesumo invocare nomen sanctum tuum quia non sum dignus ego sceleratissimus oculos meos ad caelum levare aut corpus meum pollutum in sanctam ecclesiam introducere nec ad sanctum altare tuum accedere aut corpus tuum et sanguinem in os meum coinquinatum assumere sed nescio ubi fugiam nisi ad tuam gratiam vel ad quem me interpellam nisi ad te dominum Iesum Christum qui es liberator hominis et non vis mortem eius sed ut convertatur et vivat Ego sum pessimus et nequissimus super omnes qui in universo orbe commorantur quia ab infantia mea diabolo servivi et peccare numquam cessavi in omnibus vitiis et peccatis quae operari solent iniqui et deo odibiles et innumeris cogitationibus et operibus malis depravatus sum atque ligatus et non possum absolvi nisi tu qui omnipotens es sancta trinitas me absolvere digneris qui potestatem habes alligandi et solvendi occidendi et vivificandi Peto domine Iesu Christe ut per fidem meam deleas peccata mea sicut delere dignatus fuisti facinora Mariae per fidem illius et alios plurimos quos perire noluisti libera me deus Israel et defende me a nequissimis daemoniorum insidiis ut merear per sancti spiritus gratiam ad dexteram tuam cum ovibus computari et non ad sinistram cum haedis quos perituros nemo dubitet Adiuva me domine deus meus et salvum me fac propter misericordiam tuam et mitte in me voluntatem tuam et confirma me in sancto servitio tuo amodo usque in sempiternum Da mihi domine Iesu Christe patientiam caritatem atque humilitatem quia sine his tribus virtutibus ad te minime pervenitur et concede mihi veniam delictorum meorum et in bono perseverari usque in finem Per te Iesu Christe qui cum patre et spiritu sancto vivis et regnas [Sg23,

¹⁶³ Online dostupné z <<https://www.e-codices.unifr.ch/fr/csg/0023/24/0/Sequence-240>> [16–7–2019].

24-25; Confessio]“¹⁶⁴

Rkp. 184, s. 327

„Deus clementiae deus misericordiae deus indulgentiae propitiare dignare supplicationibus nostris et clementer suscipe famulum tuum paenitentem atque per tuorum omnium sanctorum intercessionem et merita cordis compunctionem illi sanctam largire et paenitentiam veram puramque confessionem de omnibus peccatis suis praeteritis praesentibus atque futuris locumque satisfactionis et spatium emendandi fontem quoque uberem lacrymarum digne deflere suorum cumulum delictorum cautionemque necessariam ne iterum lugenda committat Dimitte ei domine facinora dimitte peccata omnia in cogitatu in verbo simul et opere eumque deinceps in semitis iustitiae et in tuae voluntatis opere perfecte corrobora atque conserva ut inter tuos fideles ministros in custodia mandatorum tuorum fidelis omnino permaneat hic remissionem veram percipiat et in futuro vitam aeternam possideat Per te Christe Iesu qui vivis et regnas in saecula saeculorum Amen [Oratio quam dicit sacerdos super paenitentem: PL¹⁶⁵ 101 1406 D]“¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ CIP. Online dostupné z

<http://bazica.org/giacomo-baroffio-corpus-italicum-precum.html?page=21&fbclid=IwAR0GECiMYGtCEv3TBw8h0R6TuTz5V-eNyIN4KxMS_pnBobGheRsZbFaCMas> [16–7–2019].

¹⁶⁵ Patrologia latina (Patrologiae latinae cursus completus), edice patristických spisů 19. stol.; vyšla v 221 svazcích v letech 1844–1864 zásluhou francouzského kněze J. P. Migneho. Online dostupné z: <<http://patristica.net/latina/>> [15–7–2019].

¹⁶⁶ CIP. Online dostupné z

<<http://bazica.org/giacomo-baroffio-corpus-italicum-precum.html?page=13>> [16–7–2019].